

AMARE NIJAMIJA

INFORMACIJA BAŠE SIKAVUTNE

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

342.726-053.2

AMARE nijamia : si sikavibaskoro halati baš edukacia e
čhavengere nijamia taro 10-12 berša / [autoria Blanka Jamnišek ...
[et al.] ; ilustratori Matjaž Šmidt]. - Ljubljana : Ministeriumi
baš Avruno Bukja ki Republika Slovenia, 2005

ISBN 961-91619-5-5
1. Jamnišek, Blanka
221512192

PENDZARKJERIBE

O manuškane nijamia thaj čhavengere nijamia si univerzalnikanane. O raštre si dajatvime te informirinen, sikaven, implementirinen thaj respektirinen olen. I rolja taro maškardzijaneskere organizacije si te del takati e raštrenge te pheren pire dajatve baš implementiribe o fundavne manuškane thaj čhavengere nijamia kjerindor turli programe.

Ko nakhlo dešberšipe, o pučibe phanlo sikavibaja o manuškane nijamia ulo jek taro šerutne nukte baši lafikjeriba ko teoretikano, pučaribaskoro thaj praktikano čhani. Ko 2005, o Uniime Nacie šurakjergje i "Sumnaleskiri Programa baši Manušikane Nijamengoro Educiribe", o Europakoro Konsili pendzarkjerela i "Europakiri iniciativa baši Demokratia thaj Manušikane Nijamia", thaj o Europakoro Konsili šurargja o "Evropakoro Berš baši Raštralipe Edukacijasar". I Organizacia bašo Višvanipe thaj Barabarbutikjeribe ki Evropa (OSCE), kolate tumari raštra lela than sar dzeni, jekajekh si pire dajatvencar. Lakoro detrmiriribe sine atestikjerdo ko Decembro 2003 ki OSCE-skiri Strategia baši Tiknjaribe Bilačhipa thaj Avibe dzi Arakhibe thaj Stabiliteti ko Bišu-Jekto Šelberšipe.

"O deiba zori taro OSCE ko avgo than ka ovel resarimo kori majterni generacia ki te tamirinel pe lengoro haljovibe baši zaruri tari tolerancia thaj o dzanlipe taro sansaribe thaj sansaralo barabardziodipe. Lengere dikhiba thaj perspektive baš avutnipe si o nahtari. Kote so kamla pe, OSCE ka kjerel majzorali rolja ki edukaciakiri umal. Umal savi so si o manuškane nijamia rodela ulavdi sama."

Ki te nišankjerel pe akaja OSCE-skiri dajatva Slovenia, sar phuv prezidentlukoja ko OSCE ko 2005, mangela te vastlegarel pilot proekteja ko raštre so lena than ko OSCE. Amen sijam but čale so činavgjen te len than.

Aso Konvencia baši Čhavengere Nijamia, ratifikuime taro buteder phuvja ko sumnal, thaj aso funda taro šukar praktikano sikavibe ko sloveniakerne sikljovne, amen sijam čale te da tumen disave istemalkjeribaskere materialia baši sikavibe e čhavengere nijamia taro 10-12 berša.

Ki Slovenia, o jekajek materiali vazdingja sama thaj taro sikle thaj taro sikavutne. I evaluaciakiri studia vastlegardi taro Pučaribaskoro Edukaciakoro Instituti ki Ljubljana taro Decembro 2004 dzi Januari 2005 (upri funda taro

sikavutnengere džovapia ko pučibutno) sikavgja kaj si bareder iranibe ki dikhin taro manuškane nijamia maškar o sikle kola lele than ko proekti. Aso akala rezultatia o sikle majšukar pendžargje e nijamengoro phagipe thaj si majhošutne ko bukja phanle e čhavengere nijamencar ki sakodiveskiri sikljovnakiri praktika. Ko jekajekh vakti, bareder kotor taro sikavutne halile kaj lengere leibaja than ko proekti, ola kamijabikjergje te len pe džipherde džanlipaja kova ka del lenge šajdipe te len than ko avutne esavke proektia phanle e manuškane thaj čhavengere nijamencar.

O sikavibaskoro materiali, kole amen daja ko pervazia taro OSCE-skoro pilot proekti, saikjerela pe taro čifti karte kolende si teksti baši čhavengere nijamia thaj albumi bašo sikle te kheden o karte. Ko šuru taro pilot proekti, kana šurakjereja sikavibaja, sakova siklo ko klasi lela čučo albumi. Jekhe kartake kjerela pe lafi ki jek lekcija. Ko agor, e siklengje ačhola o albumi khedime kartencar.

Akaja informativnikani brošura si bašo sikavutne. Ojsaikjerela nesave nasijatia sar te lafikjerel pe bašo bukja kola si saikjerde ko karte thaj si dizajnirime te del arka e sikavutnengje sar te lafikjeren ko teme thaj te vazden minsa baš esavke aktivipa. Akate si thaj patrin taro šajdutne tehnike baši butikjeribe grupaja. Lendor ko esapi o respekti baši fundavne manuškane nijamia taro sakova čhavo thaj dživdo manuš, akava sikavibaskoro materiali ka del tumen šajdipe te kjerel sikavibaskoro čhani savo ka ovel tumengje majšukar. Jek šajdutno čhani si te kjerel pe lafi bašo džovapijalipa paralelnikane e nijamencar thaj te den pe misalia taro sakodiveskoro dživdipe thaj sikljovnakiri praktika.

Ki akaja brošura, tumen thaj ka arakhen o oficijalnikane lafia tari Konvencia baši Čhavengere Nijamia thaj istemalkjeribakiri patrin taro hainga baši ponodorigutne informacie phanle e sikavibaja o manuškane thaj čhavengere nijamia. Sar so si i tema baši manuškane nijamengoro educiribe serioznikani thaj džanli, akava sikavibaskoro materiali našti te dromarkjerl sa o relevantna teme thaj o čhania sar te sikaven pe. Odoleske, amen phanljam informacie bašo hainga taro hramome publikacie (lila, lilora th.a) thaj taro internet, ki te istamalkjeren len ponodorig. Ola saikjerena o majdžanle thaj buvleste istemalkjerde informacie taro maškardžijaneskere thaj biradžakere organizacie.

Si amen interesi te šuna baši tumare džanlipa thaj te la komentaria pala tumaro leibe than ko pilot proekti, thaj odoleske hazrikjergjam harno pučibutno. Ko akava čhani mangaja te kheda nesave palune haberia taro sikavutnengoro džanlipe thaj lengoro deibe ko bahankjerdo metodi baši

manušikane nijamengoro educiribe. Akava ka del arka te šukarkjeren pe o sikavibaksere metodia thaj materialia baš avutne generacie.

Akava si bipharo sikavibaskoro materialia savo ka ovel istemalkjerdo sar fundavno halati ko metodia so džiakana egzistirinena thaj halatia sar nevo admi avrijal taro formalnikano sikljovnakoro dživdipe. Ko phuvja kote so nane aktivipa bašo manušikane nijamengoro educiribe baš akaja target grupa o pilot proketi ka šajdakjerel šuru taro procesi baši manušikane nijamengoro educiribe.

Te lejargja pe thaj vastlegargja pe akava pilot proekti ko čaljaribaskoro čhani ki OSCE-skiri umal, pakjaja kaj ola ka oven šukarkjerde thaj ka džan ponodorig thaj ko avutnipe. Te sikaven pe o manušikane thaj čhavengere nijamia nane salde amari dajatva, numa thaj šukar hošibe so si amen deibe ko sasto zuraribe avutne generacie. Amen pakjaja kaj e manušikane nijamengoro educiribe šaj te haljovel pe sarbarabarutno činavibe koleste o fundavno deibe zori sikavela investicia ko avutne dizutne kola si o akanutnipaskere čhave. Čaće pakjaja kaj tumen ka hošinen tumen šukar so lena than ko akava proekti.

METODOLOGIA ŠAJDUTNE TEHNIKE BAŠI BUTI KI GRUPA

DISKUSIA

O diskusie si šukar čhani e sikavutneske thej e siklengje te džidžanen lengoro dikhibe bašo bukja. Akava si but džanlo ko manušiakne nijamengoro educiribe, soske, pendžardo si kaj o sikle thaj agjaar kamla pe te istemalkjeren thaj te analizirinen o bukja korkori. O nevipa, posteria thaj turli studije si istemalkjeribaskere halatia ki te stimilirinen diskusia. Šurakjer pučibaja „so gndineja bašo...?„

BAZ (brmčibaskere)GRUPE

Akava si istemalkjeribaskoro metodi te na avena tumengje majzorage ideje ki sasti grupakiri diskusia. Roden taro sikle te diskusirinen i tema ko čiftia jek ja duj dakike thaj pal odova te ulaven pe ideje averencar ki grupa. Sigate ka arakhen i atmosfera sar ko „brlja„ pherdi konverzacijaja thaj o sikle sar „brlja„ ka oven pherde ideencar!

BUTI KO TIKNE GRUPE

I buti ko tikne grupe si mujalutni e butikjeribaja ki sahani grupa. Akava si metodi savo dela takati sarinengje te len than thaj te den arka ko zuraribe kooperativnikani timeskiri buti. O gendo tari tikni grupa ka athinel taro praktikane bukja sar so si kobor saho sikle si barabar thaj kobor than si tumen. Tikni grupa šaj te oven 2 ja 3 sikle, numa majšukar butikjerena 6-8. I buti ki tikni grupa šaj te thavdel dešupandž dakikia, jek ari ja jek dive athinindor taro dendo savali.

Nesavo drom si šukar te vakerel pe e siklengje salde „te diskusirinen baši tema„. Bidikhindor i tema, džanlo si kaj i buti si užeste definirime thaj o sikle si fokusirime ko butikjeribe baši resarinengoro pheribe so rodona pe sar palpalunipe ki sasti grupa. Sar misal, den savali ki forma taro problemi savo kamla pe te činavel pe ja sar pučibe saveste kamla pe te džovapikjeren.

TASVIRIA: ČITRAŽIA, KOLAŽIA, ČITRIMEFILMIA, FOTOGRAFIE

„O tasviri vakerela milja lafia„,-O jakhdikhibaskere tasviria si baretakatea halatia sar baši arakhibe informacie agjaar baši vazdibe interesi. Ikjeren ki godi thaj kaj o čitribe si džanli minsa baši korkori-sikavibe thaj komunikacia, na salde baš odola kolengoro gndipaskoro stili si jakdikhibaskoro numa thaj baš okola kola nane but zorage ko piro verbalnikano sikavibaskoro čhani.

MEDIUMIA: GAZETE, RADIO, TELEVIZIA, INTERNET

O mediumia si bidošalo haing baši lačno diskusiakoro materiali. Sakana si interesnikane te diskusirinel pe baši saikjerin so si sikavdi thaj te analizirinen pe o asaria thaj o stereotipia.

FILMIA, VIDEO THAJ RADIO KHELINA

O filmia, video thaj radio khelina si baretakatea halatia baši manušikane nijamengoro educiribe thaj popularnikane maškar o terno džijani. Diskusia pala dikhibe filmi kamla pe te ovel lači šurakjeribaskiri nukta baš avutni buti. Bukja baši lafikjeribe si e siklengiri avguni reakcia ko filmi, kobor paše sine dži..realnikano dživdi, sine li o rolje sikavde realistikane, ja dikhena li sine te anglkjerjen jek ulavdi politikani ja etikani dikhibaskiri nukta.

BAROGOLJALIPE

Barogogjalipe si čhani baši pendžarkjeribe nevo subjekti, te motivirinel kreativiteti thaj te vakeren pe buteder ideje but sigate. Šaj te istemalkjerel pe baši činavibe specifikano problemi ja baši džovapikjeribe ko pučibe.

Instrukcie:

- Kjerjen činavibe baši tema so mangena te lafikjeren thaj formulirinen la sar pučibe kole sile buteder šajdutne džovapia.
- Hramonen o pučibe ko than kote sarine ka šaj te dikhen ole.
- Roden taro sikle te gndinen nesave ideje thaj te hramonen o ideje kote sakova ka šaj te dikhel olen. Odova šaj te oven salde lafia ja tikne lafjora.
- Čhinaven o barogogjalipe kana ka ačhoven bizo ideje thaj pal odova
- Džan ko bahania, rodindor komentaria.

Notikjeren akala bukja:

- Hramonen SAKOVA bahani. Butdroma, o majkreativnikane bahania si majistemakjeribaskere thaj interesnikane!
- Khoni na kamla pe te komentirinel ja adalatkjerel so si hramome dži agor, ja te vakjerel jekajekh ideje kola sine vakjerde.
- Kjerjen talemia sakova te del sa pestar
- Den tumare ideje salde kana si zaruri te takatikjeren i grupa.
- Te si o bahani biužo, roden užo vakjeribe.

HRAMOVIBE KO DUVARI

Akaja si forma taro barogojalipe. O sikle hramona o ideje ko tikne kotora lil(misal Post-its) thaj umlavena len ko duvari. O anglunipe taro akava metodi si kaj o sikle šaj te bešen thaj te umdinen mudreste korkori angleder te len asari taro averengere ideje, thaj o kotora lil šaj te oven čhivde sar arka baši baregojalipaskere ideje.

ROLJENGIRI KHELIN

Roljengiri khelin si tikni drama kheldi taro sikle. Trujal so o manuša po angledžanlpe čhivena le ko situacie taro roljengoro khelibe, akava majbut si improvizacia. Leskiri resarin si te pašakjeren pe o čhipote kola si bipaše e siklengje. E roljengoro khelibe šaj te šukarkjerele e situaciakoro haljovibe thaj te takatinel i empatia maškar odola kola si olate saikjerde.

- E roljengere khelina si turli taro simulacie thaj trujal so o merdeveni šaj te saikjerele tikne drame kola but droma si sar skripte thaj lende nane improvizaciakiri digra.
- O moldipe taro roljengere khelina si odova so ola imitirinena o čačutno dživdipe. Ola šaj te andaren pučiba kolende nane fundavno džovapi, sar misal baši čačutno thaj bičačutno vjavahri taro karakteria. Te len pe bareder nevedžanlipa, istemalkjeribaskiri tehnika, si te rodel pe taro sikle te trampinen pe rolje.

E roljengere khelina kamla pe te istamalkjeren pe ulavde hošinencar. Avgo, fundavno si kaj e siklen si len vakti ko agor te ikljon tari rolja. Dujto, sakova kamla pe te respektirinel e individualcongere hošiba thaj e grupakiri socialnikani struktura. Sar misal, i roljengiri khelin baši bišajdipaskere manuša kamla pe te esapikjerele o fakti kaj nesave siklen silen bišajdipa (šaj si bidikhle) ja šaj te ovel len jeria ja paše amala kola si bišajdipencar. Ola na kamla pe te hošinen pe mazuni, te čhiven pe zoreja te sikaven pe ja te marginalizirinen pe. Te čhipotingja pe odova, haljoven le serioznikane (afikjeren tumen, čhiven i tema sar misal, th.aver). Jekajekh, oven minsale bašo stareotipia. E roljengere khelina sikavena so o participantia gndinena baš aver manuša lengere „šajdipaja,, te khelen thaj te imitirinen len. Akava jekajekh kjerela o aktivipa te oven bahlane! Šaj ka ovel istemalkjeribaskoro te harnjarele pe i tema pučibaja, „umdineja li kaj čače si esavke o manuša kolen khelgjan?,,. Edukativnikane si sakana te sikaven e siklengje te oven minsale sakanutno kritikano informacinegoro dikhibe. Tumen šaj thaj te pučen taro participantia kotar si lenge o informacie upri kolende tamiringje o karakteri.

SIMULACIE

O simulacie šaj te oven phare baši saikjerin taro roljengere khelina sakoneske. Ola na šajdakjerenena e manušenje te dživdinkjeren o ikjeribaskere situacie ki jek šukar atmosfera. O simulacie but drom rodena digra taro emocionalnikano saikjeribe, kola kjerena len zorale halatia. O sikle sikljona na salde pe šerencar thaj vastencar numa thaj pe vilencar.

O harne vakjeriba si but džanle pala ki simulacia. o khelutne kamla pe te diskusirinen bašo pire hošiba, soske činavgje te len than ki akcia so uli, save čaćipa leljargje, thaj kobor leljaribaskje si nesave činaviba so sine lende. Lengje kamla pe te del pe arka ko kjeribe paralele maškar so dživdinkjergje thaj i čaćutni situacia ko sumnal.

- *Tumen šaj te pučaren majbut baši butikjeribaskere tehnikе ki grupa ki publikacia taro Europakoro Konslieskoro KOMPAS, kova arakhela pe ko dujto kotor tari brošura pala ko anav „DŽIPHERDE HAINGA BAŠ EDUKACIA BAŠO ČHAVENGERE THAJ MANUŠIKANE NIJAMIA,,*

E UN Konvencia baši Čhavengere Nijamia vakjerela kaj čhavo sakova dživdo manuš teli pherdeberša. Amen, o čhave sijam nijamea te džana amare nijamia. Sa o phuvja si dajatvime te respektirinen e čhavengere nijamia thaj te arakhen amare lunge-vakteskere interesia.

Džipherdi informacia: (Dženo 1 tari Konvencia baši Čhavengere Nijamia)

O sikavutno dela dži džanlipe e čhavengje baši Konvencia baši Čhavengere Nijamia leljardi tari Generalnikani Asambleja taro UN. O sikavutno kamla pe te sikavel o lunge-vakteskere interesia, kola ka andaren dži dizutnengoro nišankjeribe ko nijamia.

Šajdutne aktivipa: diskusie thaj šajdutno kjeribe „posteri taro nijamia,,

- Save džanlipaja si te ovel pe manuš?
- Soske siamen ničėja thaj kanunia?
- Soske e čhaven si len ulavodo dokumenti kova garantirinela lengere nijamia?
- Kola nijamia si garantirime e Konvencijaja baši Čhavengere Nijamia? (o čhave ki grupa te vakeren o gendo taro nijamia so šendžarena, pala ko raporti tari grupa šaj te kjerel pe barabarutno posteri taro čhavengere nijamia)
- Kana pendžarkjergjam amen akale nijamencar?
- Sar thaj kote šaj te la buteder informacie baš amare nijamia?
- Kola si amare lunge-vakteskere interesia?) o čhave te vakeren o gendo taro lengere interesia, te komparirinen olen maškar peste)

Amen, o čave, sijam nijamea te dživdina, dživdinkjera thaj te zurara amen. Si amen nijami ko adekvatno habe thaj užo piibaskoro-pani.

Džipherdi informacia: (Džene 6 thaj 27 tari Konvencia baši Čhavengere Nijamia).

O nijami si taro fundavno džanlipa thaj saikjerela pe ki Generalnikani Asambleja taro UN ulavde samaja. O sikavutno šaj te notikjerel o džovapijalipe taro publikane šerutne thaj avtoritetia ko akale nijamengoro garantiribe.

Šajdutno aktivipe: hramovibe ko duvari thaj diskusia

- So kamla pe baši jekhe čhaveskoro zuraribe(višvanibe,habe,pani,edukacia)?
- Save džanlipaja si o adekvatno habe thaj užo piibaskoro-pani?
- Soske akava nijami si odobor džanlo?
- Pendžareja li čhipote kote akala nijamia nane garantirime e čhavengje(kote)?
- Ko kamla pe te pomaškarel lenge thaj ko savo čhani šaj amen te pomaškara lenge?

Taro bijanibe, si amen nijami te ovel amen anav thaj te roda naionaliteti, bidikhindor kote arakhaja amen.

Džipherdi informacia: (Džene 7 thaj 8 tari konvencia baši Čhavengere Nijamia)
O sikavutno šaj te diskutirinel baši džanlipe taro anava sar kotor taro jekhinakoro identiteti. Pala ki diskusia bašo lokalnikane anava, šaj thaj baši maškardžijaneskere anava thaj bašo raštralipe te diskutirinel pe.

Šajdutno aktivipe: diskusia anglal sumnaleskiri karta: o sikavutno sikavela e OSCE-skiri umal taro 55 phuvaja, vakjerindor kaj o čhave sakone thaneste sikljona baši čhavengere nijamia (sakone si le nijami bašo anav thaj raštralipe) thaj prezentirindor nekobor čhipote

- Save džanlipaja si tumaro anav?
- Pendžarena li čhaven kolen nane len anav ja raštralipe; šungjen li nekana bašo čhave kolen nane bijandolil; soske odova si odobor negativnikane?

Amen, o čhave, sijam nijamea te dživdina amare dajencar thaj dadencar, jeriencar thaj odolencar kola majšukar dajana na pe baš amende.

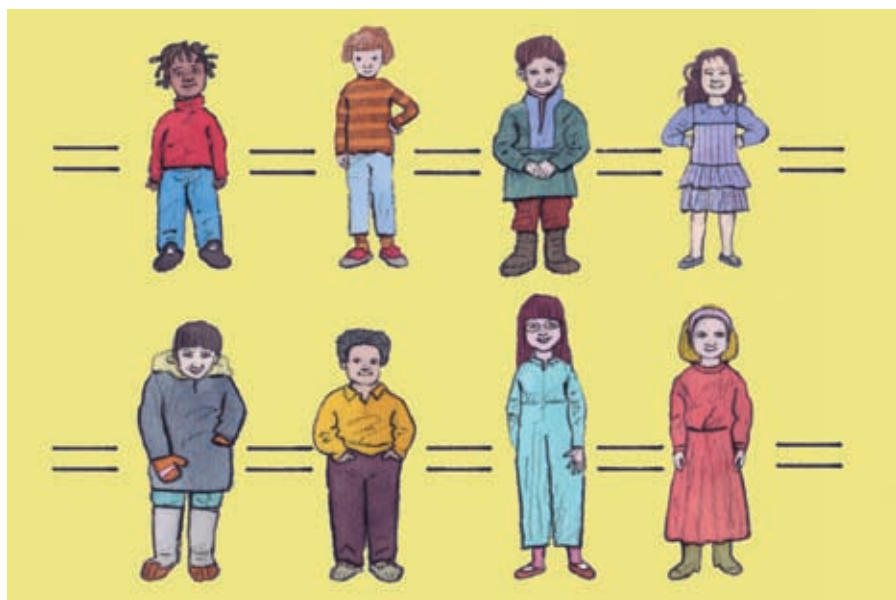
Džipherdi informacia: (Džene 5, 9 thaj 18 tari Konvencija baši Čhavengere Nijamia)

Akate, o principi baši majšukar čhaveskoro interesi šaj te ovel sikavdo, akava nijami si džikjerdo ko detalija ko Dženo 3 tari Konvencija baši Čhavengere Nijamia. te dživišvankjerel pe e čhavengoro višvanipe thaj leskoro majšukar interesi, nesavo drom šukar si o čhavo te ovel dur tari pi familia ja taro leskoro arakhutno.

Šajdutne aktivipa: baz (brmčibaskere) grupe thaj diskusie

- Save čhania familia pendžarena (turli bare familie, turli numero čhave, familie jekhe jerjea, nekobor generacie dživodinena barabar th.aver)?
- Save džanlipaja si o jeri/arakhutno te arakhel amen ko majšukar čhani? Ko savo čhani?
- Ko arakhela amen?

Nikas nane le nijami te kjerel diskriminacie e čhavengje upri funda taro amare poleskere, rasakere, čhibjakere, religiakere, ja nacionalnikane ja etnikane darhia.

Džihperdi informacia: (Dženo 2 tari Konvecnia baši Čhavengere Nijamia)
O maškardžijaneskere legalnikane instrumentia, kote preperela thaj i Konvecnia baši Čhavengere Nijamia, si upri funda taro principi tari bi-diskriminacia. Phanlo akale Konvecnijaja, sa o čhave kamla pe te hošinen sa o nijamia thaj tromalipa.

Šajdutno aktivipe: diskusia, mediumengere informacie šaj te istemalkjeren pe.

- O sikavutno stimulinela e čhaven te gndinen ko avazi baši turlipa ko sumnal; kola rase, čhibja, religie, nacie thaj etnikane grupe pendžaraja?
- I diskusia kamla pe te orientirinel pe kori leibe ki godi o jekhakjekipe thaj turlipengoro respektiribe, thaj kori fakti kaj sakone thaneste, neko si jabandžija.
- Kote si o turlipa maškar amende? (misal. ko klasi)?
- Ko savo čhani sijam jekhajekh maškar amende?

Amen, o čahev, sijam nijamea ki edukacia thaj bilovengiri fundavni edukacia.

Džipherdi informacia: (Džene 28 thaj 29 tari Konvencia baši Čhavengere Nijamia)

O garantiribe taro akala nijamia si upri funda taro principi taro jekhajekhutne šajdipa.

Šajdutne aktivipa: buti ko tikne gruoe, diskusia

- Soske i edukacia si džanli?
- Džana li sa o čhave ko tire berša ki sikljovni?
- Si li neko ko na džala ki sikljovni thaj soske (akate, nekote averthe, ko jabane phuvja)?
- Sar ka višovankjere tut kaj sa o čhave ko sumnal šaj te len pe fundavne edukacija; soske si akava bare džanlipastar?

Šunen amen, e čhaven, soske si amen nijami ko vakjeribe amaro gndipe.

Džipherdi informacia: (Džene 12, 13, 14, 15 thaj 17 tari Konvencia baši Čhavengere Nijami)

Sar džipheribe o nijamia baši vakjeribe, e čhavengje si garantirime sa o avera fundavna nijamia thaj tromalipa, sar so si tromalipe bašo khedipe, minsa, religia thaj resibe dži informacie.

Šajdutne informacie: diskusia ki alusardi tema (filmia, video thaj radio khelina šaj te oven istemalkjerde)

- Sakova vakjerela piro gndipe baš alusardi tema, sakova šunela sakone.
- Kjer diskusia bašo: soske si but džanlo te vakjere to gndipe thaj te šune averen?
- Sar šaj o bare manuša te šunen to gndipe?
- Soske o dizutnengere nijamia si but džanle?

Amen, o čhave, sijam nijamea baši sastipaskere arakhibaskere servisia.

Džipherdi informacia: (Dženo 24 tari Konvensia baši Čhavengere Nijamia)

Šajdutne aktivipa: roljengere khelina, hramovibe ko kartoni thaj diskusia

- Sakova čhavo anavkjerela thaj čitrakjerela kote si zaruri medicinakiri arka (ola šaj te khelen rolje taro daja thaj dada thaj doktorja); o sikavutno genela o bahankjerde nasvalipa taro kartoni
- Kjer diskusia: Respektirinela li pe o nijami baši sastipaskiri arka e čhavengje? Te na, ko kamla pe te garantirinel e čhavengje akava nijami?

O čhave ulavde zarurencar si nijamea ki specialnikani arka.

Džipherdi informacia: (Dženo 23 tari Konoencia baši Čhavengere Nijamia)

O sikaoutne vakjerena e čhavengje soske e čhavengje ulavde zarurencar kamla pe specijalnikani arka thaj sar nekana o čhave si turli baš odova sar sine bijande ja baš aver bukja kola šaj te čhipotinen pe lenge.

Šajdutno aktvipe: *diskusia*

- Kola si čhave ulavde zarurencar (kjeran patrin taro bičajdipa sar so si thaj „o garavde bišajdipa,, thaj o hendikepi-badanikano, psihologikano, socialnikano)?
- Sar šaj akala čhave te len i specialnikani arka so si lenge zaruri?
- Sar šaj te pomaškarel pe lenge ki te ovel len norlamnikano socialnikano dživdipe thaj te len than ko ničalo normalnikano klasi?

Amen o čhave, te sijam našutne ja jabandžie ko trinta phuvja, si amen nijami ki zarurime arka thaj arakhibe.

Džipherdi informacia: (Džene 20 thaj 22 tari Konvencija baši Čhavengere Nijamia)

Šajdutno aktivipe: *diskusia upri funda taro akanutno zuraribe thaj nevipa taro mediumia*

- *Kola si našutne, azileskere rodutne, thaj jabandžie?*
- *Pendžareja li nekas lendar? Kotar si ola?*
- *So si lenge majbut zaruri; ko šaj te del lenge arka thaj sar?*
- *Sar šaj amen te pomaškara lenge (t eavela neko lendar ja arakhela pe maškar amende)?*

Amen, o čhave, sijam nijamea te dajana amen, te khela amenge thaj te ova astarde rekreaciakere aktivipencar.

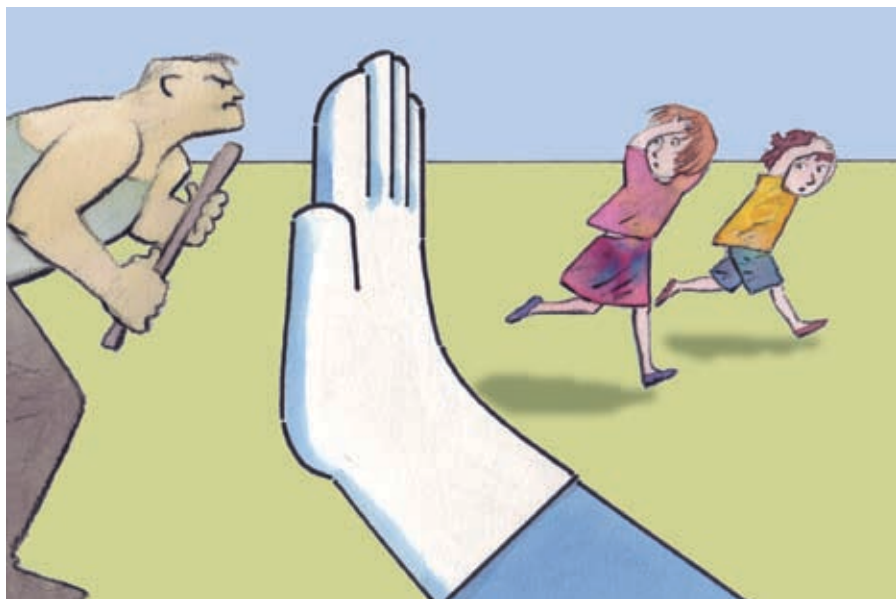

Džipherdi informacia: (Dženo 31 tari Konvencia baši Čhavengere Nijamia)

Šajdutne aktivipa: čitribe thaj diskusia; sikavibe o čitražia (sar misal ko klasi, ki sikljovni)

- O čhave čitrinena so mangena te kjeran ko piro tromalo vakti
- Sakova sikavela thaj vakjerela so si ko čitraži
- O sikavutno genela o majmangle aktivipa ki tabla
- O sikavutno legarela i diskusia kor odova so si tromalo vakti thaj soske si džanlo

Amen, o čhave, sijam nijamea ko arakhibe taro sa o forme baši čelalipe thaj bilačo istemalkjeribe.

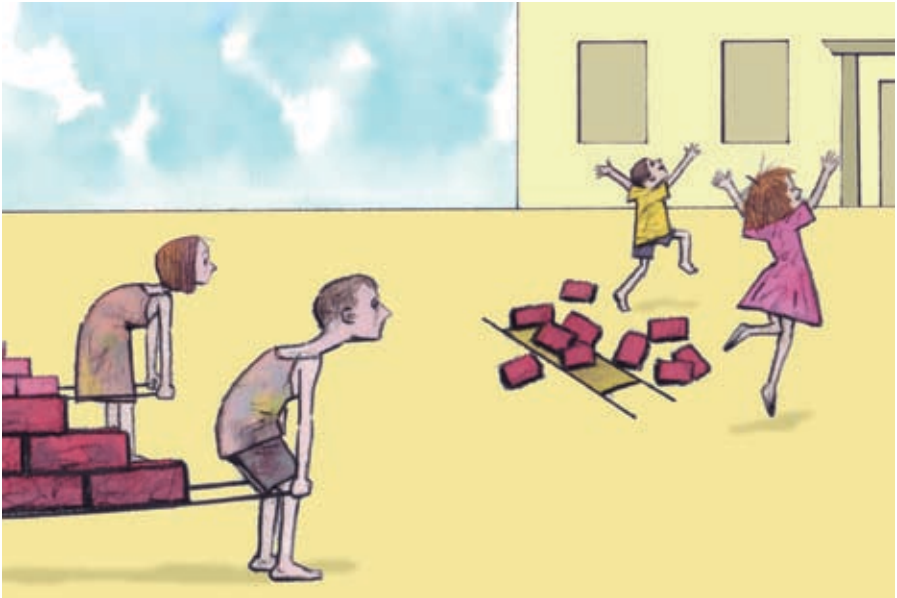

Džipherdi informacia: (Džene 33, 34, 35, 36, 37 thaj 38 tari Konvencia baši Čhavengere Nijamia)

Šajdutne aktivipa: *diskusia thaj hramovibe ko duvari*

- *Save čhania čelalipe pendžarena (badanikano thaj psihologikano)?*
- *Kola si čelale manuša, kola si kurbania?*
- *Ko kamla pe te arakhel e čhaven taro čelalipe?*

Amen, o čhave, na kamla pe te ova istemalkjerde sa udžuzi bukjakoro takati, ulavdo na ko esapi taro amaro siklanakoro džaibe.

Džipherdi informacia: (Dženo 32 tari Konvencija baši Čhavengere Nijamia)

O sikavutne kamla pe te višvankjeren pe kaj o čhave haljovena o turlipe maškar kjeribe bukja kola si phanle lengere džovapijalipaja sar džene ki familia thaj o ovibe eksploatirime.

Aktivipe: diskusia

- Tumen o čhave, pomaškarena li khere thaj save savalia kjerena?
- Pendžarena li čhaven kola na džana ki sikljooni sebepi so zoreja čhivde te kjeren buti?
- Sostar akala čhave si cidime?

KONVENCIA BAŠI ČHAVENGERE NIJAMIA

Leljardi thaj puterdi baši hramovibe, ratifikacia thaj leibe akcesi tari generalnikani Asamblejakiri rezolucia 44/25 ko 20 Novembro 1989
Khuvdi ko takati 2 Septembro 1990, ko haljovibe e dženeja 49

Preambula

E Raštregoro leibe than ki akanutni Konvencia

Lendor ko dikhibe, kaj ko haljovibe e principencar lejarde ko Phanlolafi taro Uniime Nacie, o pendžarkjeribe taro garvasijalipe thaj taro jekhutno thaj bicidipaskoro nijami sa e džengenge taro manuškane familie si te fundirinel pe tromalipe, čačutnonijami thaj sansari ko sumnal,

Ikjeroindor ki godi kaj o manuša taro Uniime nacie silen ko Phanlolafi, reafirmacija tari lengiri pakjiv ko fundavne manuškane nijamia thaj ko garvasijalipe thaj ko dibe zoria tari manuškani jekhin, čhinavgje te promovirinen socialnikano anglunipe thaj majšukar standardia baši dživdipe ko buvleder tromalipe,

Pendžarkjerindor kaj ki Uniime Naciengiri Univerzalniki Deklaracia baši Manušikane Nijamia thaj ki Maškardžijaneskiri Konvencia baši Manušikane nijamia, proklamirime si thaj haljovdo kaj sakova si nijamea ko sa o nijamia thaj tromalipa ko odova dikhibe, bizo savo te ovel turlipe, sar so si rasa, poli, čhib, religiakoro, politikano ja aver gdnipe, nacionalnikane ja socialnikane darhia, plesutnipe, bijanibe ja aver statusi,

Dendor pe godi ko odova, ki Univerzalniki deklaracia baši Manušikane Nijamia, o Uniime Nacie proklamiringje kaj o čavoripe si phanlo e specialnikane arkaja thaj pomaškaribaja,

Džanindor kaj i familia, sar fundavni grupa ko sasoinipe thaj naturakoro trujalipe baši bajrovibe thaj šukaripe sa pire džengenge thaj majbut e čhavengje, kamla pe te legarel i zarurime arka thaj arakhibe ki te šaj ko sahno te pherel po džovapijalipe ki khedin,

Pendžarkjerindor kaj o čhavo, baši sahno thaj harmoniakoro zaruribe baši leskoro ja lakoro personaliteti, kamla pe te barjol ko familiakoro trujalipe, ki atmosfera taro lošalipe, kamibe thaj haljovibe.

Lendor ko dikhibe kaj o čhavo ko sahno kamla pe te ovel hazrikjerdo te dživdinel individualnikano dživdipe ko sasoinipe, thaj te pašakjerel pe leske o ruhi taro ideje proklamirime ko Phanlolafi taro Uniime Nacie, ulavdo te ovel terbijatkjerdo ko ruhi bašo sansari, garvasijalipe, tolerancia, jekhahjehipe thaj solidariteti.

Ikjerindor ki godi kaj o zaruri te sikavel pe ulavdi arka e čhaveskje sine vakjerdi ki Ženevakiri Deklaracia baši Čhavengere Nijamia ko 1924 thaj ki Deklaracia baši Čhavengere Nijamia leljardi tari Generalnikani Asambleja ko 20 Novembro 1959 thaj pendžarkjerdi ki Univerzalniki deklaracia baši Manušikane nijamia, ko Maškardžijaneskoro Phanlolafi baši Dizutnengere thaj politikane Nijamia (majbut ko džene 23 thaj 24), ki Maškardžijaneskoro Phanlolafi baš Ekonomikane, Socialnikane thaj Kulturnikane Nijamia majbut ko dženo 10) thaj ko statutia thaj moldime instrumentia ko specializirime agencie thaj maškardžijaneskere organizacie utsavakjerde ko čhavengoro šukaripe.

Ikjeridnor ki godi kaj, sar so si sikavdo ki Deklaracia baši Čhavengere nijamia, „o čhavo, sebepi leskoro badanikano thaj mentalnikano bibajrovibe, si zarureja baši specialnikane arakhutne thaj arkakere dendutne, kote preperena thaj zarurime kanuneskoro arakhibe, angleder thaj pala ko bijanibe,,.

Dendor pe godi kobor i Deklaracia baši socialnikane thaj kanuneskere Principia si phanli e Arakhibaja thaj Šukaribaja bašo Čhave, ulavde dikhibaja baši Jabano Thanakjeribe thaj Leljakjeribe Nacionalnikane thaj Maškardžijanikane, o Uniime Naciengoro Standardi baši Minimum Nijamina baš Adminsitracia taro Ternikane Hakaja (O Bejžing Nijamina); thaj i Deklaracia baši Džuvljengoro thaj Čhavengoro Arkahibe ko Sigjaribskere thaj Marebakere Konfliktia,

Pendžarkjerindor odova, ko sa o phuvja ko sumnal, si čhave so dživdinena ko but phare šartia, thaj esavke čhaven kamla pe te lel pe upri specialnikano vjavahari,

Lendor ko esapi o džanlape taro tradicie thaj kulturnikane moldipa taro sakova džijani baš arakhibaskoro thaj harmoniakoro zuraribe ko čhavo,

Pendžarkjerindor o džanlape taro maškardžijaneskoro barabarbutikjeribe baši šukarkjeribe o dživdipaskere šartia e čhavengje ki sakoja phuv, ulavdo ko zuraribaskere phuvja,

Haljovgje pe ko akava:

KOTOR I

Dženo 1

Bašo resarina tari akanutni Konvencia, teli čhavo haljovela pe manušikani jekhin teli 18 berša, a salde ki čhipota kana aso kanunia phanle e čhavencar, o pherdoberšipe si kjerdo ko majtikne berša.

Dženo 2

1. O Raštre Džene ka respektirinen thaj višvankjeren o nijamia kola si zurade ki Konvencia sakone čhaveskje ki lengiri jurisdikcia bizi savi thaj te si diskriminacia, birespektiribe bašo čhaveskiri ja leskere jeriskiri ja legalnikane arakhutneskiri rasa, renka, poli, čhib, religia, politikano ja aver gndipe, nacionalnikane, etnikane ja socialnikane darhia, plesutnipe, bišajdipe, bijanibe ja aver statusi.

2. O Raštre Džene ka kjerden sa o zarurime napia te višvankjeren kaj o čhavo si arakhlo taro sa o forme diskriminacia ja džezakjeribe upri funda taro statusi, aktivipa ja vakjerde gndipa, ja pakjiviba taro čhaveskere jeria, legalnikane arakhutne, ja familiakaere džene.

Dženo 3

1. Ko sa o akcie iradime bašo čhave, bidikhondor si li ola kjerde taro publik ja privatnikane socialnikane šukaripaskere institucie, adalati, administrativnikane radže ja kanuneskere badania, e čhaveskoro majšukar interesi ka lele pe avgo ko dikhibe.

2. O Raštre Džene kamla pe te kjerden višbanibe e šhaveskje sar so si arakhibe thaj arka kola si zarurime baši leskoro ja lakoro šukaripe, lendor ko esapi o nijamia thaj dajatve taro leskere ja lakere jeria, legalnikane arakhutne, ja aver individualcoja legalnikane džovapijale baši leste ja late, thaj kaj dži agor ka kjerden sa o zarurime kanuneskere thaj administrativnikane napia.

3. O Raštre Džene ka višvankjeren kaj o institucie, servisia thaj šajdipa džovapijale baš arakhibe ja arka e čhaveskje, ka dajankjeren lenge sa o standardia dende taro kompetentna radže, ulavdo ki umal taro arakhibe, sastipe, ko gendo thaj šajdipe taro lengere bukjarne, sar thaj ka kjerden kompetentnikani upridikhin

Dženo 4

O Raštre Džene ka kjerem sa o zarurime kanuneskere, administrativnikane, thaj aver napia baši nijamengoro implementiribe pendžarkjerde ki Konvencia.

Lendor ko dikhibe o ekonomikane, socialnikane thaj kulturnikane nijamia, o Raštre Džene ka len esavke napia dži maksimalnikano sikavibe taro hainga, thaj kote si zaruri, ka oven ko pervazia taro maškardžijaneskoro barabarbutikjeribe.

Dženo 5

O Raštre Džene ka respektirinen o džovapijalipa, nijamia thaj dajatve taro jeria, ja kote kamla pe, e džnenengje taro famile ja khedina arakhle taro lokalnikane adetia, legalnikane arakhutne ja aver manuša legalnikane džovapijale bašo čhavo, te arakhel jek čhani sakanutnipe baši bajrovibaskere kapacitetia ko čhavo, te del dromaripe thaj legaripe ko talemia e čhaveske bašo nijamia kola si pendžarkjerde ki akanutni Konvencia.

Dženo 6

1. O Raštre Džene pendžarena kaj sakone čhave sile muklo nijami ko dživdipe.
2. O Raštre Džene ka višvankjeren ko maksimalnikano šajdutno čhani i egzistencia thaj čhaveskoro zuraribe.

Dženo 7

1. O čhavo ka ovel registririme sigate pala ko bijanibe thaj ka ovel le nijami taro bijanibe ko anav, o nijami te rodel nacionalnikano preperibe, thaj majdur so šaj, o nijami te džanel thaj te ovel arakhlo taro lekere ja laskere jeria.
2. O Raštre Džene ka višvankjeren akale nijamengiri implementacia ko haljovibe lengere nacionalnikane kanunenar thaj lengere dajatvencar teli relevantnikane maškardžianeskere instrumentia ki akaja umal, ulavdo kote o čhavo ko aver čhani bi ovel sine biraštrakoro.

Dženo 8

1. O Raštre Džene zarurime si te respektirinen e čhaveskoro nijami ki te garavel pe leskoro ja lakoro identiteti kote preprela thaj o nacionalnikano preperibe, anav thaj familiakere vjavaharia sar so si pendžarde kanuneja bizi bikanunikano hemibe.
2. Kote so čhavo bikanunikane si harnjardo baši nesavo ja sa o elementia taro leskoro ja lakoro identiteti, o Raštre Džene ka arakhen zarurime pomaškaribe ja arakhibe, dikhinaja te nevjarel pe sigate leskoro ja lakoro identiteti.

Dženo 9

1. O Raštre Džene ka višvankjeren kaj o čhavo nane te ovel ulavdo taro leskere ja lakere jeria mujal lengiri mkangin, numa salde ki čhipota kana o kompetentna radže aso adalateskoro dikhibe angje čhinavibe,ko haljovibe e kanuneja thaj leskere nuktencar, kaj esavko ulavibe si zarurime sebepi čhaveskere majlačhe interesia. Esavko čhinavibe šaj te ovel zarurime ko disave čhipote kana si čhaveskoro maltretiribe ja bišukar dikhibe taro jeria, ja kana o jeria dživdinena ulavdeste jek averestar thaj kamla pe te anel pe čhinavibe kole thaneste o čhavo ka dživdinel.
2. Te si procesi sar so si odova ko paragrafi 1 taro akanutno dženo,sa o zainteresirime riga ka oven šajdipaja te len than ko procesi thaj te vakjeren pire dikhibaskere nukte ja džanlipa.
3. O Raštre Džene ka respektirinen e čhaveskere nijamia kova si ulavdo taro jek ja taro soduj jeria ki te ikjerel plesutne vjavaharia ja direktnikano kontakti e soduje jerienar ko normalnikane funde, a salde nane te kjerel pe agjaar kana odova nane ko čhaveskoro majšukar interesi.
4. Kana esavko ulavibe si rezultati tari nesavi akcia inicirime tari Raštra Dženi, sar so si cidibe taro tromalipe, džezakoro phanlape, paldipe, deportacia ja meribe (kote preperela thaj meribe tari savi thaj te ovel karana džikana odova manuš si teli vastlegaribe tari Raštra) taro jek ja soduj čhaveskere jeria, odoja Raštra Dženi arakhel, aso rodiba, e jeriengje, e čhaveske, ja te si zaruri, avere dženeske tari familia o fundavne informacie baši bukja phanle e dženeja tari familia so nane akathe sa džikana e informaciakoro vakeribe nane ko šukaripe e čhaveske. O raštre Džene ponodorig ka višvankjeren kaj esavke rodibaskoro pheribe šaj te andarel dži natitdže odole manušeskje koleske rodena le.

Dženo 10

1. Ko haljovibe e dajatvaja taro Raštre Džene teli dženo 9, paragrafi 1, o apliciribe taro čhavo ja leskoro ja lakoro jeri baši khuvibi ja ikljovibe ki Raštra Dženi sebepi familiakoro nevopašakjeribe ka ovel dikhlo tari Raštra Dženi ko pozitivnikano, manušikano thaj sigutno čhani. O Raštre Džene ponodorig ka višvankjeren kaj esavke rodipaskoro pheribe nane te andarel natitdže e aplikatengje thaj e dženengje tari lengiri familia.
2. Čhavo kaskere jeria arakhena pe ko turli Raštre ka ovel le nijami ko normalnikani funda, ko ulavde čhipotiba plesutne vjavaharia thaj direktnikane kontaktia e soduje jerienar. Ko agor thaj ko haljovibe e dajatvencar taro raštre Džene pali Dženo 9, paragrafi 1, o raštre Džene ka respektirinen e čhaveskoro nijami thaj leskere ja lakere jeriskoro nijami te

džan peske tari savi thaj te si phuv, kote preperela thaj lengiri, thaj te khiuen ki piri korkorutni phuv. O nijami te mukel pe savi thaj te si phuv, ka oven predmeti ko tiknjariba save si hramome kanuneja thaj kola si zarurime te arakhen o nacionalnikano višvanibe, publik niče, publik sastipe ja etika ja o nijamia thaj tromalipa taro avera thaj kola si saikjerde ko aver nijamia ki akanutni Konvencia.

Dženo 11

1. O Raštre Džene ka len napia te maren pe mujal mujalkanuneskoro legaribe thaj čhaveskoro biiranibe taro jabandžiluko.
2. Džiakana, o Raštre Džene ka promovirinen o phandipe taro bilateralnikano thaj multilateralnikano haljovibe ja leibe akcesi kori akanutno haljovibe.

Dženo 12

1. O Raštre Džene ka višvankjeren e čhaveske kova si ko šajdipe te formirinen korkorutno piro dikhibe bašo nijamia, te vakerel odola dikhiba ko sa o bukja kola athinena bašo čhave, o dikhiba taro čhavo kola sine dende sebepi pharipe ko haljovibe e beršencar thaj čhaveskoro bajrovibe.
2. Baš akaja resarin, e čhaveske ulavdeste ka del pe šajdipe te ovel šundo ko savo thaj te si adalateskoro ja administrativnikano procesi koleja si astardo o čhavo, ja direktnikane, ja reprezentativnikane ja avere zarurime badaneja, ko čhani saikjerdo ko proceseskere nijamina taro nacionalnikano kanuni.

Dženo 13

1. E čhave ka ovel le nijami tromale te vakerel pe, akava nijami ka saikjerele o tromalipe te rodel, lel ja te ulavel informacie thaj ideje taro turli čhania, bidikhindor o simantre, ko avazeja vakjerdo, hramome ja printime, ki arteskiriri forma, ja palem ko mediumeskoro čhani pali čhaveskoro alusaribe.
2. O talemia taro akava nijami šaj te ovel predmeti baši nesave reakcie, numa ola ka ovenesavke sar so si saikjerde ko kanuni thaj si zarurime:
  - (a) Baši nijamengoro respektiribe ja averengiri rekapitulacia, ja
  - (b) Baši arakhibe o nacionalnikano višvanibe ja publik niče, ja publik sastipe ja etika.

Dženo 14

1. O Raštre Džene ka respektirinen e čhaveskere nijamia baši tromalipe ko gndipe, minsa thaj religia.
2. O Raštre Džene ka respektirinen e jeriengere nijamia thaj dajatve, thaj kana si zaruri, e legalnikane arakhutnengjere, ka arakhen e čhavengje drom kori praktikano ikjeribe leskere ja lakere nijamia ko čhani kova athinela baši bajrovibaskoro kapaciteti ko čhavo.

3. O tromalipe te phenel pe jekheskiri religia ja pakjiva šaj te ovel limitirime ja bimukhlo salde te si hramome kanuneja thaj si zaruri te arakhen publik sansaribe, niče, sastipe ja etika, ja o fundavne nijamia thaj tromalipa e averengje.

Dženo 15

1. O raštre Džene pendžarkjerena e čhaveskere nijamia baši tromalipe ko khedipe thaj tromalipe ko sansarele khedina.
2. Nisavo činavibe nane te kjerel pe ko akale nijamengoro sikavibe turli tar odola kola si sikavde ko barabarutnipe e kanuneja kola si zaruri ko demokratikano sasaitnipe ko interesi taro nacionalnikano višvanipe ja publik višvanipe, publik niče, o arakhibe taro publik sastipe ja etika ja arakhibe e averengere tromalipa thaj nijamia.

Dženo16

1. Nijek čhavo nane te čhivel pe ko adalatibe ja bikanuneskoro hemibe leskere ja lakere plesutnipaja, familiaja, khereja ja kodžovapiajlipaja, ni bikanuneskere atakoncar ko leskoro ja laskoro utsavali thaj reputacia.
2. E čhave si le nijami kanuneskoro arakhibe mujal hemibe ja atakoja.

Dženo 17

O Raštre Džene pendžarkjerena i džanli funkcia kheldi taro mas mediumia thaj ka višvankjeren kaj e čhave si le avibe dži informacie thaj materiali taro turli nacionalnikane thaj maškardžijaneskere hainga, ulavdeste odola kaskiri resarin si te promovirinen leskoro ja lakoro socialnikano, ruheskoro thaj etikano šukaripe thaj badanikano thaj gogjakoro sastipe. Dži akana, o Raštre Džene:

- (a) Dena takati e mas mediumengje te buvljaren informacie thaj materiali baši socilanikane thaj kulturnikane šukaripa e čhaveske ko haljovipe e ruheja taro dženo 29,
- (b) Dena takati e maškardžijaneskere barabarbutijeribaske ko inkalibe, trampibe thaj buvljaribe esavke informacie thaj materiali taro turli kulturnik ane,nacionalnikane thaj maškardžijaneskere hainga,
- (c) Dena takati baši inkalibe thaj buvljaribe čhavorikane lila,
- (d) Dena takati e mas mediumengje te kjeren ulavdo dikhibe ko čhibjakere zaruria bašo čhavo kova preperela ki minoritetengiri grupa ja kova si čorolo,
- (e) Dena takati e zuraribaske čačutne legaripa kori čhavengoro arakhibe taro informacie thaj materiali bilače baši leskoro ja lakoro šukaripe, ikjerindor ki godi o kotora taro džene 13 thaj 18.

Dženo 18

1. O raštre Džene ka den sa pestar te višvankjeren e principengoro pendžarkjeribe kaj o soduj jeria si jekjajekhe džovapijalipaja baši čhaveskoro anibe ko sumnal thaj leskoro bajrovibe. E čhaveskere majšukar interesia ka oven lengoro fundavno dajanipe.
2. Ki te ikjerel pe e nijamengoro garantiribe thaj promoviribe so si čhivde ki akanutni Konvencia, o Raštre džene ka den zarurime arka e jeriengje thaj legalnikane arakhutnengje ko džovapijalipengoro ikjeribe ko čači pe e čhaveske thaj ka višvankjeren o zuraribe taro institucie, šajdipa thaj servisia baši čhavengiri arka.
3. O Raštre Džene ka len sa o zarurime napia te višvankjeren kaj o čhave kolengere jeria kjerena buti silen nijami te len šukaripa taro čhavengere arkakere servisia thaj šajdipa baš kolende ola si adekvatna.

Dženo 19

1. O Raštre Džene ka len sa o zarurime kanuneskere, administrativnikane, socialnikane thaj edukativnikane napia te arakhen e čhave taro sa o forme taro badanikani ja gogjakoro čelalipe, ratvakjeribe ja bilačhoistemalkjeribe, bišukar dajanibaskoro tretmani, aver maltretiribe ja istemalkeribe, kote preperela thaj o seksualnikano maltretiribe, džikana si teli arakhibe taro jeria, legalnikane arakhutne ja aver manuš kova arakhela e čhave.
2. Esavke arakhibaskere napia kamla pe te involvirinen efektivnikane čhania ki te realizirinel pe i socialnikani programa thaj te avel pe dži zarurime deibe dumo e čhaveske thaj odolengje kola dena arka e čhaveske, thaj agjaar baš aver forme baš arakhibe thaj identifikacia, raportideibe, referiribe, pučaribe, tretmania thaj aver bukja phanle e čhaveskere maltretiribaja, hramonkjerde odorig thaj te kamla pe te involvirinel pe o adalati.

Dženo 20

1. O čhavo kova harnevakteske ja sakanaske si harnjardo taro leskoro ja lakoro trujalipe, ja kova baši kaskoro majšukar interesi našti te mukel pe te ačhol ko odova trujalipe, ka bičhalel pe ko specialnikano arakhibe thaj arka tari Raštra.
2. O Raštre Džene ko haljovibe pire nacionalnikane kanunecar ka višvankjeren alternativnikani arka esavke čhaveske.
3. Esavki arka šaj te saikjerel: pomaškaribe, thanakjeribe ko ugje jeria, kafalah ko Islamikano kanuni, čhavengoro leljakjeribe ja te si zaruri thanakjeribe ko adekvatna institucie baši čhavengiri arka. Kana arakhlja pe solucia, aso dikhibe, kamla pe te pokinel pe baši manglo džaipe ponodorig baši čhaveskoro bajrovibe thaj čhaveskoro etnikano, religiakoro thaj čhibjakoro palunipe.

Dženo 21

O Raštre Džene kola pendžarkjeren ja mukena o sistemi bašo čhavengoro leljakjeribe ka višvankjeren kaj e čhaveskere majšukar interesia ka oven lende ko dikhibe thaj ka:

(a) Višvankjeren kaj e čhavengoro leljakjeribe si muklo salde taro kompetentna radže kola činavena, ko haljovibe e aplikativno kanuneja thaj e proceseja ki funda taro čačutne informacie, kaj e čhaveskoro leljakjeribe si mukibaskoro ki dikhin taro čhaveskoro statusi kova vjavaharinela e jerien, familia thaj legalnikane arakhutnen, thaj kaj te rodela pe, o džene kolenge akava vjavaharinela pe dengje .pire informativna vakjeriba.baši čhaveskoro leljakjeribe upri funda taro nasijatideibe so šaj te ovel zaruri.

(b) Pendžarkjere kaj o maškar-phuvjengoro čhavengoro leljakjeribe šaj te lel pe ko dikhibe sar alternativnikano džanlipe baši čhaveskoro dajanipe, te našti o čhavo te ovel thanakjerdo ko terbijatideibaskoro ja leljakjeribaskiri familia ja našti ko savo thaj te si šajdutno čhani te ovel dajando ki čhaveskiri phuv ja darhi.

(c) Višvankjeren kaj o čhavo kova si dajando taro maškar-phuvjengoro leljakjeribe hošinela pe šukar arakhlo thaj sile standardia jekhajekh sar odola kola egzisitirinena ki čhipota taro nacionalnikano čhaveskoro leljakjeribe.

(d) Len sa o zarurime napia te višvankjeren kaj, ko maškar-phuvjengoro čhavengoro leljakjeribe, o thanakjeribe nane rezultati taro salde finansiakoro leibe baš odola kola si othe involvirime.

(e) Promovirinen, kote si zaruri, o objektivna bukja taro akanutno dženo phandindor bilateralnikane ja multilateralnikane phanlelafia, thaj dendor zori, ko akala pervazia,ka višvankjere kaj e čhaveskoro thanakjeribe ki aver phuv si dajando taro kompetentna radže ja organia.

Dženo 22

1. O Raštre Džene ka len zarurime napia te višvankjeren kaj o čhavo kova rodela našutnengoro statusi ja koleske pakjala pe kaj si našutno ko haljovibe e šajdutne maškardžijaneskere ja kherutne kanunecar thaj procesencar, bidikhindor si li ov korkori ja pire jerienar ja avere manušenar, ka lel zarurime arakhibe thaj humanitarnikani arka ki te hošinel o vakjerde nijamia čhivde ki akanunti Konvencia thaj ko aver maškardžijaneskere manušikane nijamia ja humanitarnikane instrumentia kolende o liparde Raštre si Džene.

2. Baš akaja resarin, o Raštre Džene ka arakhen, aso lengere umdiba, barabarbutikjeribe e Uniime Naciencar thaj avere maškarradžakaere organizaciencar ja biradžakere organizaciencar kola kjerena barabarbuti e Uniime Naciencar ki te arakhen thaj pomaškaren e čhaveske thaj te arakhen

pe o jeria ja aver džene tari familia taro sakova čhavo našutno ki te khedel pe i zarurime informacia baši palem familiakoro khedibe ko jek than.Ko čhipote kana našti te arakhen pe ni o jeria ni aver džene tari familia,e čhaveske ka del pe jekhajekh arka sar sakone čhaveske kova savakteske ja harnevakteske si harnjardo taroleskoro ja lakoro familiakoro trujalipe tari turli karana,sar so si vakjerdo ki akanutni Konvencia.

Dženo 23

1. O Raštre Džene pendžarkjerenena kaj e gogjakere thaj badanikane bišajdipaja čhavo kamla pe te hošinel pherdo dživdipe, ko šartia kola višvnkjerena garvasijalipe, promovirinena korkoripakjivibe thaj lokjakjerena e lhaveskoro aktvinikano leibe than ki khedin.
2. O Raštre Džene pendžarena o nijami taro bišajdipancar čhavo baši specialnikani arka thaj kamla pe te del takati thaj te višvankjerel avibe thaj resibe dži resursia e alusarde čhaveske thaj odolengje džovapijale baši leskoro ja lakoro dajanipe, baši pomaškaribe ko kjerde aplikacie thaj kola i aso čhaveskere šartia thaj bukja so ovena e jeriengje thaj averengje kola dajanena bašo čhavo.
3. Pendžaridnor o ulavde zaruria taro bišajdipancar čhavo,o dendo pomaškaribe ko haljovibe e paragrafeja 2 taro akanutno dženo ka ovel arakhlo bizo love,sakana kana si šajdutno, ka lel pe ko esapi e jeriengere finansiakere šartia ja averengere kola dajanena bašo čhavo,thaj ka višvankjeren kaj e bišajdipancar čhavo si efektivinikane leibaja edukacia, treningoja, sastipaskiere arkakere servisia, rehabilitaciakere servisia, hazrikjeriba baši bukjarnipe thaj rekreaciakere šajdipa ko čhani legarutno baši čhaveskoro so majšukar šajdutno socialnikano integriiribe thaj individualnikano zuraribe, kote preperela thaj leskoro ja lakoro kulturnikano thaj ruheskoro zuraribe.
4. O Raštre Džene kamla pe te promovirinen, ko ruhi taro maškardžijaneskoro barabarbutikjeribe, o trampibe zarurime informacie ki umal taro preventivnikano sastipe thaj taro medicinakoro, psihologikano thaj fukcionalnikano tretmani baši bišajdipancar čhave, kote preperela thaj o buvljaribe thaj leibe informacia bašo metodia tari rehabilitacia, edukacia thaj vokaciakere servisia, resarinaja te del pe šajdipe e Raštrengje Džene te šukarkjeren lengere šajdipa thaj džanlipa thaj te buvljaren lengere džidžanlipa ko akala umala. Ko akava dikhibe, ulavdo esapi kamla pe te del pe bašo zaruria ko zuraribaskere phuvja.

Dženo 24

1. O Raštre Džene pendžarena e čhaveskoro nijami baši hošibe o majuše leibaskere standardia baši sastipe thaj lokjariba bašo tretmania ko nasvalipa thaj sastipaskiri rehabilitacia. O Raštre Džene kamla pe te den zori baši višvankjeribe kaj ni jekh čhavo nane te ovel harnjardo taro leskere ja lakere nijami ko leiba sar so si sastipaskere arkakere servisia.

2. O Raštre džene kamla pe te džan ponodorig e implementaciajaja baš akala nijamia, ko ulavdo, te len zarurime napia:

(a) Te tiknjarel pe e bebengoro thaj čhavengoro mortaliteti,

(b) Te višvankjeren o gendo tari zarurime medicinakiri arka thaj sastipaskoro arakhibe akcenteja ko zuraribe o fundavno sastipaskoro arakhibe

(c) Te marel pe mujal nasvalipa, bišukarhabe, preperdo ko pervazia taro fundavno sastipaskoro arakhibe thaj e gendeja adekvatna nutriciaforo habe thaj užo piibaskoro pani, lendor ko dikhibe o dara thaj rizikoja taro trujalipaskoro drapikjeribe.

(d) Te višvankjere zarurime anglo-bijanibaskiri thaj pali-bijanibaskiri sastipaksiri arka e dajenge

(e) Te višvankjere kaj sa o segmentia ko sasoinipe, majbut o čhave thaj jeria, si informirime, silen akcesi dži edukacia thaj dilen dumo baš istemalkjeribe fundavne džanalipa baši čhaveskoro sastipe thaj habaskoro čhani, o anglunipa taro deibe čučı, užaribe thaj trujalipaskoro užaribe thaj prevencia taro bibahtalipa

(f) Te zurarel preventivnikani sastipaskiri arka, egaribe e jerien thaj familien kori planiribe i edukacia thaj servisia.

3. O Raštre Džene kamla pe te len sa o šajdutne thaj zarurime napia dikhinaja ko našavibe o tradicionalnikane praktike ko vjahavahari e čhaveskere sastipaja.

4. O Raštre Džene lena te promovirinen thaj takatinen maškardžijaneskoro barabarbutijeribe ki te avel pe dži anglunipaskiri sahani realizacia o nijami pendžarde ko akanutno dženo. Ko akava dikhibe, ulavdo esapi kamla pe te kjerel pe bašo zaruria ko zuraribaskere phuvja.

Dženo 25

O Raštre Džene pendžarena e čhaveskoro nijami kova sine thanakjerdo taro kompetentna radže resarinaja baši leskiri arka, arakhibe ja tretmani bašo leskoro ja lakoro badanikano ja gogjakoro sastipe, taro vakti ko vakti te dikhljarel o tretmani dendo e čhaveske thaj sa aver bukja relevantna baši leskoro ja lakoro thanakjeribe.

Dženo 26

1. O Raštre Džene kamla pe te pendžaren sakone čhaveske o nijami baši leiba taro socialnikano višvanibe, kote preperela thaj o socialnikano džipheribe, thaj ka lel sa o zarurime napia te avel pe dži sahani nijamengiri realizacia ko haljovibe lengere nacionalnikane kanunecar.
2. O beneficie kamla pe, kote si šajdutno, te oven dende, lendor ko esapi o šartia thaj bukja trujal o čhavo thaj manuža kolen si džovapijalipe baši čhaveskoro šukararakhibe, jekhajekh sar aver leibe ko esapi relevantna baš apliciribe bašo beneficie kjerde ko ja baši čhaveskoro šukaripe.

Dženo 27

1. O Raštre Džene pendžarena sakone čhaveskoro nijami baši dživdipaskoro standardi adekvatno baši čhaveskoro badanikano, gogjakoro, ruheskoro, etikano thaj socialnikano zuraribe.
2. O jeri(a) ja aver džovapijale bašo čhavesilen fundavno džovapijalipe te arakhen, aso lengere džanlipa thaj finasiakere šajdipa, o zarurime dživdipaskere šartia e čhaveskere zuraribaske..
3. O Raštre Džene, ko haljovibe e nacionalnikane šertencar thaj aso lengere čhania,ka len zarurime napia te pomaškarel e jeriengje thaj sa var džovapijalipe e čhaveske te implementirinel pe akava nijami thaj ki čhipota te si zaruri ka arakhel materialeskiri arka thaj programe baši deibe dumo, ulavdeste kjerindor sama baši habaskere moldipa, uravibe thaj kherutnipe.
4. O Raštre Džene kamla pe te len sa o zarurime napia te arakhel o džidžanlipa baši deibedumo e čhaveskje taro jeria ja aver manuša kolen silen finasiakoro džovapijalipe bašo čhavo, soduj ki Raštra Dženi thaj ko jabandžiluko.Ki ulavdi čhipota, kote so o manuš kole si le finasiakoro džovapijalipe bašo čhavo dživdinela ki raštra turli e čhaveskeratar, o Raštre Džene kamla pe te promovirinen o akcesi kori mažkardžianeskere phanlelafia ja kori phanlipa taro esavke phanlelafia, s ar thaj kjeribe aver zarurime aranžmania.

Dženo 28

1. O Raštre Džene pendžarena e čhaveskoro nijami baš edukacia,thaj dikhindor te kamijabikjerel akava nijami sigate thaj ki funda taro jekhajekhutno šajdipe, kamla pe, ulavdeste te:
  - (a) Kjeren i fundavni edukacia dajatvime thaj te ovel bilovengiri sakoneske
  - (b) Takatinel o zuraribe taro turli forme tari maškarurni edukacia,kote preperena generalnikani thaj vokaciakiri edukacia, te oven sakone čhaveske dži vast thaj te len zarurime napia sar so si o pendžarkjeribe e bilovengere edukacijaja thaj deibe finasiakiri arka ki čhipota kana si zaruri

(c) Kjerel pe i učeder edukacija šajdutni sarinegje upri funda taro kapaciteti sakone zarurime džanlipaja

Den pe edukaciakere thaj vokaciakere informacie thaj legaribe šajdutne thaj akceseja sa e čhavengje

Len pe napia baši takatibe o ničalo džaipe ko sikljovne thaj o tiknjaribe interesekoroperibe.

2. O Raštre Džene kamla pe te len sa o zarurime napia te višvankjeren pe kaj e sikljovnakiri disciplina vastlegardi ko čhani saikjerdo e čhaveskere manuškane garvasijalipaja thaj atestikjerdo ki akanutni Konvencia.

3. O Raštre Džene kamla pe te promovirinen thaj takatinen o maškardžijaneskoro barabarbutikjeribe phanlo e edukaciaja, majbut ko dikhibe lela pe i eliminacia taro ignoriribe thaj bisikljovibe ko sumnal thaj te lokjakjerel pe o akcesi kori vigjanale thaj tehnikane džanlipa thaj modernikane sikavibaskere metoda. Ki akaja dikhin, ulavdo esapi ka del pe bašo zaruria ko zuraribaskere phuvja.

Dženo 29

Generalnikano komentari baši leskiri implementacia

1. O Raštre Džene haljovgje pe kaj e čhaveskiri edukacia kamla pe te ovel čhivdi kori:

(a) Zuraribe e čhaveskoro personaliteti, talentia thaj gogjakere thaj badanikane šajsarina dži lengoro majpherdo potenciali;

(b) Manušikane nijamengoro thaj fundavne tromalipaskoro zuraribaskoro respekti, thaj kori pricipengoro respekti kola si čhivde ko Phanlolafi taro Uniime Nacie;

(c) Respekteskoro zuraribe baši čhaveskere jeria, kori leskoro ja lakoro kulturnikano identiteti, čhib thaj moldipa, kori nacionalnikane moldipa ki phuv kolate o čhavo dživdinela, ki phuv kolatar ov ja oj si darhiencar, thaj baši civilizacia savi si turli tari leskiri ja lakiri;

(d) Čhaveskoro hazrikjeribe baši džovapijalo dživdipe ko tromalo sasoinipe, ko ruhi taro haljovibe, sasnsari, tilerancia, jekhahjehipe ko polia, thaj amalipe mašjkar o manuša, etnikane, nacionalnikane thaj religiakere grupe ja džene taro turli darhia.

(e) Respekteskoro zuraribe kori naturakoro trujalipe.

2. Ni jek kotor taro akanutno dženo ja dženo 28 nane te ovel kjerdo ki te heminel pe ko individuakere tromalipa ja badania ja ko fudniribe direktnikane edukaciakere institucie, subjektia sakana ko jakhdikhibe taro principia čhivde ko paragrafi 1 taro akanutno dženo thaj ko rodipa kaj i edukacia dendi ki esavki institucia ka ovel kjerdi ko esavke minimalnikane standardia sar so si kjerde ki raštra.

Dženo 30

Ko odola raštre kolende egzistirinena etnikane,relčigiakere ja čhibjakere minoritetia ja džene ja džene taro turli darhia, o čhavo kova preperela ko esavko minoriteti ja kova si čorolo nane te ovel cidimo taro nijami,ki khedin avere dženençar tari leskiri ja lakiri grupa te hošinel piri korkorutni kultura, te sikljol thaj džal pala piri religia,ja te istemalkjerel piri čhib.

Dženo 31

1. O Raštre džene pendžarena e čhaveskoro nijami baši dajanipe thaj bibuti,ko khelina thaj rekreaciakere aktivipa aso čhaveskere berša thaj baši leskoro tromalo leibe than ko kulturnikano thaj arteskoro dživdipe.
2. O Raštre džene kamla pe te respektirinen thaj promovirinen e čhaveskoro nijami baši leibe than ko sahno ko kulturnikano thaj arteskoro dživdipe thaj kamla pe te takatinel o leibe than ko jekhajekhutne šajсарina baši kulturnika ne,arteskere,rekreaciakere thaj bibukjakere aktivipa.

Dženo 32

1. O Raštre Džene pendžarena e čhaveskoro nijami te ovel arakhlo taro ekonomikano istemalkjeribe thaj taro butikjeribe so si bilačo leske ja te heminel pe ki čhaveskiri edukacia,ja te kjerel pe bilačhipe ko čhaveskoro sastipaskoro, gogjakoro, ruheskoro, etikano ja socialnikano zuraribe.
2. O Raštre Džene kamla pe te len kanuneskere, administrativnikane, socialnikane thaj edukaciakere napia te višvankjeren i implementacia taro akanutno dženo. Dži akana, lendor ko dikhibe o relevantno leiba taro aver maškardžijaneskere instrumentia,o raštre džene kamla pe ulavdeste te:
  - (a) kjerel o minimum berš ja minimum berša baši khuvibe ki buti;
  - (b) kjerel o zarurime reguliriba bašo aria thaj šartia butikjeribaske
  - (c) kjerel zarurime džeze thaj aver sankcie ki te višvankjeren o efektivnikano ikjeribe ko čačipe taro akanutno dženo

Dženo 33

O Raštre Džene kamla pe te len sa o zarurime napia,kote preperena thaj o kanuneskere,administrativnikane,socilanikane thaj edukaciakere napia,ki te arakhel pe o čhavo taro istemalkjeribe narkotikane droge thaj psihotropikane supstancie save so si definirime taro relevantna maškardžijaneskere phanlelafia thaj te kjerel prevencia baši čhaveskoro istemalkjeribe ko inkalibe thaj bikinibe eaavke supstancie.

Dženo 34

O Raštre Džene lena upri peste e čhaveskoro arakhibe taro sa o forme seksulanikano istemalkjeribe thaj seksualnikano bilačhoistemalkjeribe. Baš akala resarina, o raštre Džene kamla pe ulavdeste te len o zarurime nacionalnikane, bilateralnikane thaj multilateralnikane napia baši prevencia:

- (a) I karana baši zoreja bikanuneskoro leibe than ko seksulanikane aktivipa;
- (b) Čhavengoro istemalkjeribe ki prostitucia ja aver bikanuneskoro seksulanikno leibe than;
- (c) Čhavengoro istemalkjeribe ko pornografikane performansia thaj materialia

Dženo 35

O Raštre Džene kamla pe te len zarurime nacionalnikane, bilateralnikane thaj multilateralnikane napia baši prevencija taro bimukibe o čhavengoro bikinibe ki savi thaj te ovel resarin thaj forma.

Dženo 36

O Raštre Džene kamla pe te arakhen e čhave taro sa o forme istemalkjeribe iradaja te arakhen pe sa o riga taro čhaveskoro šukaripe.

Dženo 37

O Raštre Džene kamla pe te višvankjeren kaj:

- (a) Ni jek čhavo nane te ovel čhivdo ki tortura ja aver bilačo, bimanušikano ja peljakjeribaskoro tretmani ja džezakjeribe. Nijek bareder džezakjeribe ja džezakorophanlipe bizi šajdipe ko tromalipe nane te ovel dendo bašo bilačhipa kjerde taro manuš teli dešofto berša
- (b) Ni jek čhavo na kamla pe te ovel harnjardo tari leskoro ja lakoro tromalipe bikanuneja ja adalateja. E čhaveskoro phanlipe, džiphanlipe ja džezakorophanlipe kamla pe te ovel ko haljovibe kanuneja thaj kamla pe te ovel istemalkjerdo sar napi ko palpalunipe thaj baši majharno vakteskoro periodi.
- (c) Sakova čhavo harnjardo taro tromalipe kamla pe te tretirinel pe manušikane thaj respekteja sar so si zaruri e garvasiajlipaske jekhe manušeskje thaj ko čhani kova lela esapi o zaruria taro manuš ko leskere ja lakere berša.

Dženo 38

1. O Raštre Džene haljovena pe te respektirinen thaj te višvankjeren o nijamina taro maškardžijaneskoro manušikani kanuni kova si lengje dendo ko marebakere konflikta kola si džanle e čhaveskje.

2. O Raštre Džene kamla pe te kjerem sa o šajсарime napia te višvankjeren kaj o manuša kola si teli dešupandž berša na lena direktnikano than ko biamalipe

3. O Raštre Džene kamla pe te ciden pe taro regrutiribe manuše kova si teli dešupandž berša baši armiakere takatia. Ko regrutiribe manuša kola si pherde dešupandže beršencar, numa si len majhari taro dešofto berša, o Raštre Džene anglunipe kamla pe te den odolengje kola si majphureder.

4. Ko haljovibe lengere dajatvenar teli maškardžijaneskoro manuškano kanuni te arakhen e dizutnen ko marebakoro konflikti, o Raštre Džene kamla pe te len sa o šajсарime napia te višvankjeren e čhaveskoro arakhibe thaj dajanipe kova sine astardo taro marebakoro konflikti.

Dženo 39

O Raštre Džene kamla pe te len sa o zarurime napia te promovirinen psihologikano arakhibe thaj socilanikani reintegracia e čhaveske kurbanu tari savi thaj te si forma taro bidajanipe, istemalkjeribe, ja bilačhoistemalkjeribe, tortura thaj aver forma taro bilačho, bimanušikano thaj peljaribaskoro tretmani ja džezakjeribe ja marebakoro konflikti. Esavko arakhibe thaj reintegracia kamla pe te ovel thanakjerdo ko trujalipe kova andarela dži sastipe, korkorirespekti thaj garvasijalipe ko čhavo.

Dženo 40

1. O Raštre Džene pendžarena o nijami kaj sakova čhavo vakjerdo sar došakjerdo, ja pendžardo sar lendo taro džezakjeribaskoro kanuni ka ovel tretirime ko čhani saikjerdo ki promocija taro čhaveskere hošipa baši garvasijalipe thaj moldipe, kova takatinela e čhaveskoro respekti baši manuškane nijamia thaj fundavne tromalipa bašo avera thaj kola lena ko esapi e čhaveskere berša thaj o mangina baši promoviribe e čhaveskiri reintegracia thaj e čhaveskiri rolja ko sasoiťnipe.

2. Džiakana, lendor ko dikhibe o džanle leiba taro maškardžijaneskere instrumentia, o Raštre Džene kamla pe, ulavdeste, te višvankjeren kaj: Nijekh čhavo nane te ovel vakjerdo sar došakjerdo, ja pendžardo sar lendo e džezakere kanuneja taro karane kola nasine leljakjerde e nacionalnikane ja maškardžijaneskere kanuneja ko vakti kana ola sine kjerde

(b) Sakova čhavo vakjerdo sar došakjerdo taro džezakoro kanuni sile majhari akala garancie:

Te vakjere pe bidošalo sa džikana o došalipe nane angigardo ko haljovipe e kanuneja,

Te informirinel pe sar so kamla pe thaj direktnikane bašo vakjerde došalipa

mujal leste ja late, haj, te si šajdutno, leskere ja lakere jerienar ja legalnikane arakhutnencar, te lel kanuneskiri ja aver šajdutni arka ko hazribe thaj sikavibe leskoro ja lakoro bidošalipe

Te agorkjerel pe odoja buti bizo ačhovibe ki jek kompetentno, biathinali thaj bipartiakiri radži ja nijameskoro

badani ko fer šunljaripe ko haljovibe e kanuneja, thaj leibaja legalnikani thaj aver zarurime arka thaj, te nane ko čhaveskoro majšukar interesi, ulavdeste, te len pe ko esapi, leskere ja lakere berša ja situacia, leskere jeria ja legalnikane arakhutne

Ma te del tazdivipe ja te vakjerel pe došalo, te pučljarel ja te džipučljarel tazdiven thaj te arakhel leibe than thaj pučljaripe e tazdiven ko leskoro ja lakoro šukaribe teli jekhahjehipaskere šartia,

Te lejla pe ko dikhipe kaj sine došalo e džazakere kanuneja, te lel pe akaja decizia thaj napia ko nevo dikhibe taro majučo kompetentno, biathinali ja bipartiakiri radži ja adalateskoro badanko haljovibe e kanuneja

Te ovel le bilovengiri arka taro translatori te našti o čhavo te haljovel ja te kjerel lafi ki čhib so istemalkjerela pe

Leskere privatnikane bukja te oven respektirime ko sahno ko sa o etape taro proceseskoro ikjeribe.

3. O Raštre Džene kamla pe te promovirinen o ikjeribe ko čačipe taro kanunia, procesia, radže thaj institucie ulavdeste so kamla pe te voen ko vast e čhavgje kola so došale, došakjarde ja šendžarde sar astarde e džezakere kanuneja thaj ulavdeste:

Te ikjeren ko čačipe kaj o minimum berša ko čhave ka len pe ko dikhibe baši došalipe e džezakere kanuneja

Te len sakana kana si zaruri thaj kamutno, o napia baši haljovibe e čhavencar bizi te čhiven pe ko adalateskoro procesi, te respektirinen pe lengere manuškane nijamia thaj legalnikano korkoriarakhibe

4. O turlipe taro dispozicie save so si dajanipaskoro, legaribaskoro thaj superviziakoro niče, nasijatideibe, šarteja mukibe, edukacia thaj vokaciakere treningoskere programe thaj aver alternative baši institucionalnikani arka kamla pe te ovel ko vast ki te višvankjerel pe kaj o čhave si arakhle ko esavke čhania baši lengoro šukaripe aso bukja so čhipotinena pe

Dženo 41

Khanči ki akanutni Konvencia nane te vjavaharinen pe upri bukja phanle e ikjeribaja ko čačipe e čhaveskere nijamia thaj kola šaj te saikjeren:

O kanuni tari Raštra Dženo, ja

O maškardžijaneskoro kanuni kova si ko takati ki odoja raštra

KOTOR II

Dženo 42

O Raštre Džene zaruri si te ikjeren o principia thaj leiba kotor tari Konvencia buvleste pendžarde, ko zarurime thaj aktivnikane džanlipa, e barengje thaj čhavengje.

Dženo 43

1. Bašo resarina taro dikhljakjeribe o anglunipe kjerdo taro raštre Džene ko ikjeribe ko čačipe i realizacia taro dajatve kola si saikjerde ki akanutni Konvencia, kamla pe te kjerel pe Komiteti baši Čhaveskere Nijamia, kova kamla pe te legarel o funkcie baši late.
2. O komiteti kamla pe te ovel saikjerdo taro deš ekspertia kolen ka ovel uči etika thaj ka pendžarel i kompetencia tari umal učardi ki Konvencia. Akala džene ko Komitetio kamla pe te oven alusarde taro Raštre džene taro pire ničeja thaj kamla pe te oven ko servisi pire plesutne kapacitetencar, a ko dikhibe ka lel pe o geografikano jekhajekhipaskoro astaribe sar thaj ko šerutne legalnikane sistemia.
3. O džene ko Komiteti kamla pe te voen alusarde ko garavdo čhani tari patrin taro manuša anavkjerde taro raštre Džene. Sakoja Raštra Dženi šaj te anavkjerel salde jekhe manuše taro pire ničeja
4. O alusaribe bašo Komiteti kamla pe ovel ikjerdo na majgeči taro šov masekoja pala i data kana khuvela ko takati i akanutni Konvencia thaj sa agjaar ka ovel sakova dujto berš. Majharo štar masekoja angleder sakova lusalibe, o generalnikano sekretari ko Unikme Nacie, kamla pe te bičhalel lil dži raštre Džene akharindor len te den pire anavkjeriba ko roko taro duj masek. O generalnikano Sekretari kamla pe ko odova vakti te hazrikjerel patrin alfabetikane ničeja taro sa o anavkjerde manuša, thaj kamla pe te del len e raštrenge džene ki akanutni Konvencia
5. O alusariba kamla pe te oven ikjerde ko arakhina taro Raštre Džene ko thana taro generalnikano sekretari ko Uniime Nacie. Ko odola arakhina, kolende duj tronorja taro raštre Džene ka pheren o kvorumi, o manuša alusarde ko Komiteti kamla pe te oven odola kolen ka ovel le majbut avazia thaj apsolutnikano majbarogendo taro avazia taro reprezentativna džene taro raštre džene kola si odothe thaj kola avazikjerena.
6. O džene ko Komiteti kamla pe te oven alusarde baši mandati taro štar berša. Ola šaj te oven nijamea baši realusaribe te sine reanavkjerde. O šarti baši pandž alusarde džene ko avgo alusaribe ka nakhel o roko ko agor taro duj berša, sigate pala ko avgo alusaribe, o anava taro odola pandž džene ka oven alusarde pali loto taro Šerutno ki odoja bešin.

7. Dženo taro Komiteti te mulo,ja vakerela kaj taro turli karane našti te kjerel pe dajatve ko Komiteti,i raštra Dženi savi anavkjergja odole džene kamla pe te arakhel avere eksperte taro pire ničeja thaj te adžikjerel o vakjeribe oja taro komiteti baši leste.

8. O Komiteti ka kjerel pire korkorutne nijamina thaj procesia.

9. O Komiteti kamla pe te alusarel pire bukjarne manušen baši dujeberšeskiri buti.

10. O arakhina taro Komiteti kamla pe te ikjeren pe ko Uniime Nacie.

O bešinakerethana ja aver ikjeribaskere thana kamla pe te oven vakjerde taro Komiteti.

O Komiteti ka arakhel pe jek drom ko berš. O lungipe taro arakhina taro komiteti kamla pe te oven vakjerde, thaj dikhle, te si zaruri,ko arakhina taro raštre Džene ki akanutni konvencia, thaj dende ko vakjeribe oja tari generalnikani asambleja.

11. O Generalnikano Sekretari ko Uniime Nacie kamla pe te arakhel o zarurime bukja thaj šajсарina baši efektivnikani funkcia taro komiteti teli akanutni Konvencia.

12. E vakjeribaja oja tari Generalnikani Asambleja, o džene ko Komiteti fundirime teli akanutni Konvencia kamla pe te len kjari taro Uniime Naciengere hainga ko esavke šartia save ka alusarel i Asambleja.

Dženo 44

1. O Raštre Džene leljarena kaj ka bičhalen e Komiteteskje,pala ko Generalnikano Sekretari ko Uniime nacie,raportia bašo napia kolen leljargje thaj kola dena efektia bašo nijamia pendžarde thaj bašo kjerdo anglunipe taro odole nijamengoro hošibe:

(a) Bašo duj berša taro khuvibe ko takati tari Konvencia taro Raštre Džene kolengje oj athinela

(b)Ko vakti taro sakola pandž berša

2. O raportia kjerde teli akava dženo kamla pe te sikavel o faktoria thaj pharipa,te si esavke,kola athinena pe ki digra taro pheribe o dajatve teli akanutni Konvencia. O raportia kamla pe thaj te saikjeren zarurime informacie kola ka vakjeren pe e Komiteteskje pherde haljovibaja baš implementiribe i Konvencia ki phuv kolakje oj athinela.

3. I Raštra Dženi savi biščalgja o inicijalniano raporti e Komiteteskje nane zaruri,ko pire avgune raportia bičhalde ko haljovibe e paragrafeja 1 (b) Taro akanutno dženo, te palemvakjeren o fundavne informacie kola angleder odova sine vakjerde.

4. O Komiteti šaj te rodel taro raštre Džene ponodorigutne informacie džanle baši Konvenciakoro implementiribe.

5. O Komiteti kamla pe te bičhalel e generalnikane Asamblejake,pali ekonomikano thaj socialnikano Konsili,sakola duj berša,raportia baši leskere aktivipa.

6. O Raštre Džene kamla pe te kjerem pire raportia šukar dikhle e publikoske ko pire phuvja.

Dženo 45

Ki te avel pe dži efektivnikani Konvenciakiri implementacia thaj te takatinel pe o maškardžijaneskoro barabarbutikjeribe ki umal učardi e Konvencijaja:

O specijalizirime agencie, o Uniime Naciengoro Čhavengoro Fondi, thaj aver Uniime Naciengere organia kamla pe te oven čhivde te oven reprezentirime ki minsa tari implementacia taro kotora tari akanutni Konvencia sar so si anglodikhle ko lengoro mandati. O Komiteti šaj te akharel e specialnikane agencien,e Uniime Naciengoro Čhavengoro fondi thaj aver kompetentno badania sar so šaj te pakjal kaj si zarurime te arakhel ekspertengoro nasijati baši Konvenciakoro implementiribe ko umala kola perena teli dikhin taro lengoro respektirime mandati. O Komiteti šaj te akharel e specialnikane agencien, e Uniime Naciengoro Čhavengoro Fondi, thaj aver Uniime naciengere organia te bičhalen raportia baš i Konvenciakoro implementiribe ko umala kola prena tali dikhin taro lengere aktivipa:

O Komiteti kamla pe te bičhalel,te pakjala kaj si zaruri,e specialnikane agenciengje, e Uniime Naciengere Čhavengere Fondeskje thaj avere kompetentno badanengje, raportia taro raštre Džene kola saikjerena rodipe, ja sikavena zaruri, baši tenikano nasijati ja arka,barabar e Komiteteskere observaciajaja thaj bahanencar, te si esavke,ko akala rodipa thaj sikaviba;

O Komiteti šaj te del rekomendacia e Generalnikane Asamblejake te t rodel e Generalnikane Sekretare te leljarel ko piro šukaribe sikljovibe bukja phanle e čhaveskere nijamencar

O Komiteti šaj te kjerel bahania thaj generalnikane rekomandacie upri funda taro ale informacie phanle e dženencar 44 thaj 45 tari akanutni Konvencia. Esavke bahania thaj generalnikane rekomandacie kamla pe te oven bičhalde dži raštre Džene kolengje oj athinela thaj raportirime dži Generalnikani Asambleja, barabar e komentarencar,te si,taro Raštre Džene.

KOTOR III

Dženo 46

I akanutni Konvencia kamla pe te ovel puterdi baši hramovibe taro sa o Raštre.

Dženo 47

I akanutni Konvencia kamla pe te ratifikuinel pe. O instrumentia baši ratifikacia kamla pe te oven dende taro Uniime Naciengoro Generalnikano Sekretari.

Dženo 49

1. I akanutni Konvencia kamla pe khuvel ko takati ko trijandato dive pala ki dendi data taro Uniime Naciengoro generalnikano sekretari ko bišto instrumenti tari ratifikacia ja akceiribe.
2. Sakone Raštrake savi ka ratifikuinel ja aksesirinel i Konvencia pala ko sadiebe taro bišto instrumenti tari ratifikacia ja aksesibe, i Konvencia kamla pe te khuvel ko takati ko trijandato dive pala ko sadeibe tari sakoja Raštra taro lakere instrumentia ja ratifikacia ja aksesibe.

Dženo 50

1. Sakoja Ražtra Dženi šaj te bahankjerel amandmani thaj te del le e Uniime Naciengere Generalnikane Sekretareskje. O Generalnikano Sekretari kamla pe palodova te kjerel lafi baši bahankjerdo amandmani e ražtrencar Džene,rodipaja ola te sikaven pi mangin baši konferencia ko Ražtre džene baši resarin te len ko dikhipa thaj te avazikjeren bašo bahania. Ki čhipota kana, ko vakti taro štar masekoja tar odova lafikjeribe, majhari jek trinori taro Raštre Džene kola si baš esavki konferencia, o Generalnikano sekretari kamla pe te akharel i konferencia teli patronati taro Uniime Nacie.Sakova amandmani leljardo taro butipe taro Raštre Džene kola sine thaj avazikjerge ki konferencia kamla pe te oven bičhalde e generalnikane Asamblejake baši vakjeribe oja.
2. Amandmani kova si leljardo ko haljovibe e paragrafeja 1 taro akanutno dženo kamla pe te khuvel ko takati kana ka ovel leljardo tari Uniime Naciengiri Generalnikani Asambleja thaj leljardo taro duj trinoria butipe Raštre Džene.
3. Kana o amandmani khuvela ko takati,ov kamla pe te phandel pe ko odola Raštren Džene kola leljargje le,avere Raštrenge Džene kola panda si ohanle kotoreja tari akanutni Konvencia thaj avere amandmanencar kolen ola leljargje.

Dženo 51

1. E Uniime Naciengoro Generalnikano Sekretari kamla pe te lel thaj rotinel dži sa e Raštrende o teksti rezervaciencar kjerdo taro Raštre ko vakti kana sine ratifikuime ja aksesime.

2. Nane te ovel mukli bikompatibilnikani rezervacia e bukjaja so si resarimi baš akanutni Konvencia

O rezervacie šaj te oven cidime ko sakova vakti haberikjerindor baš odova efekti kova si adresirime dži Uniime Naciengoro Generalnikano Sekretari, kova kamla pe te informirinel sa e Raštren. Esavko haberikjeribe kamla pe te del efekti ki data koja sine leljardi taro Generalnikano sekretari.

Dženo 52

IRaštre Dženi šajte avazikjereni akanutni Konvencia hramome haberikjeribaja dži Uniime Naciengoro Generalnikano Sekretari. O avazikjeribe ovela efektivnikano jek berš pala ki leljaribaskiri data taro haberikjeribe taro Generalnikano Sekretari.

Dženo 53

E Uniime Naciengoro Generalnikano Sekretari. anavkjerdo tari akanutni Konvencia

Dženo 54

O originali tari akanutni Konvencia kolende autentikane si o Arabikano, Kinakoro, Anglikano, Franciakoro, Rusiakoro thaj Španiakoro teksti kamla pe te ovel garavdo taro Uniime Naciengoro Generalnikano Sekretari.

KO ODOVA TAZDIVIPE o telihramome pherderadžakere džene kola si autorizirime taro pire respektive radže, vasthramongje i akanutni Konvencia.

DŽIPHERDE HAINGA BAŠ EDUKACIA BAŠO ČHAVENGERE THAJ MANUŠIKANE NIJAMIA

EUROPAKORO KONSILI

- *KOMPASI*

Sikavin bašo Manušikane Nijamengiri Edukacia e Terne Manušencar

Saikjerin: O lil reprezentirinela sarigutno leibe manušikane nijamengiri edukacija bašo čhave.Oj si saikjerdi taro pandž kotora. O sukavutne na kamla pe te drabaren sahno lil ki te šaj te istamalkjeren ola ki piri buti. Ola salde šaj te drabaren disave kotra kola interesirinena len majbut.

Štembilime: Maj 2002

ISBN: 92-871-4880-5

Internet: <http://eycb.coe.int/compass/>

- *EUROPAKIRI KONVENCIA BAŠO MANUŠIKANE NIJAMIA*

Šurakjeribaskiri nukta bašo sikavutne

Saikjerin: I mapa saikjerela duj kotora.Tumen ka arakhen lilora fundavne informacienar sar te istemalkjeren i publikacia thaj o fundavne informacie taro Europakoro Konsili, i Europakiri Konvencia baši Manušikane Nijamia, o istamalkjeribe i Konvencia ki praktika, aver džanle kompetentna umala taro europakoro konsili thaj nesave bahania baši ponadarutni buti. Si thaj ki tikni verzia jek prezentacia tari Konvencia, instrukcie baši sikavutne thaj aktivipaskere čhipote bašo sikle.

Štembilime: April 2001

Internet: [http://www.coe.int/T/E/human%5Frights/Ecri/3-](http://www.coe.int/T/E/human%5Frights/Ecri/3-Educational_resources/Education_Pack/Education_Pack_pdf)

[Educational_resources/Education_Pack/Education_Pack_pdf](http://www.coe.int/T/E/human%5Frights/Ecri/3-Educational_resources/Education_Pack/Education_Pack_pdf)

UNESCO (<http://portal.unesco.org>)

- *EDUKACIA BAŠI MAŠKARDŽIJANESKORO HALJOVIBE*

Saikjerin: I brošura mothovela sar UNESCO dikhela sine dežberšipaja te lačharkjerl o šartia ki edukacia sakoneske thaj ko šukar maškardžijaneskoro haljovibe.Odova si hanig baši barvale thaj turli ideje,eksperimentia thaj gndipa bašo bukja džanle sa e naciengje sar so si manušikane nijamia,sansari thaj demokratia.dizajnirime specialnikane bašo sikavutne thaj sikle.

Štembilime: 1996

Internet: <http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001248/124833e.pdf>

UNICEF (<http://unesco.org>)

- PROMOVIRIBE E ČHAVENGORO LEIBE THAN KO ANIBE DEMOKRATIKANE ČHINAVIBA

Saikjerin: I publikacia si fokusirime ko pučiba bašo čahve thaj terni populacia. Sikavela o džanlipe tari terni populacia. upri funda tari Konvencia baši Čhaveskere Nijamia, lengoro aktivnikano leibe than thaj sa o digre baši lengoro involviribe ko sturkture baš aniba čhina viba (ki familia, sikljovni, than kote so dživdinena, ko ternikane ja aver organizacie). Olate si thaj praktikane umala ko nesave phuvja.

Štembilime: 2001

ISBN: 88-85401-73-2

- DŽIVDIPE SAR MIRO

Saikjerin: I publikacia si kjerdi bašo čhave taro 9 dži 12 berša. O respekti baši čhavengere nijamia si sikavde ko sarigutno čhani. E čhavengere dživdipa se tasvirkjerde individualnikane dživdipaskere paramisiencar, lengere dživdipaskere šartencar thaj lengere pakjivencar baši majšukar dživdipe

Štembilime: 2001

ISBN: 0-7894-8859-0

AMNESTI INTERNEJŠNL (<http://www.amnesty.org>)

- AVGA ADMIA

Sikavin baši Šurakjeribe Manušikane Nijamengere Edukacijaja

Saikjerin: I sikavin si iradime bašo sikavutne thaj sa avera, kola si involvirime ko educiribe terne manuša thaj ka mangena sine te saikjeren I manušikani nijamengiri edukacia ki piri buti. Oj sikavela istemalkjeribaskere metodia baši manušikani nijamengiri edukacia bašo čhave ko fundavne thaj maškarune sikljovne. jekhajekh thaj sikavela numero reference thaj linkoja dži aver publikacie, organizacie thaj relevantna veb patrina.

Štembilime: 1997, London

Internet: <http://erc.hrea.org/Library/teachers/first-steps.html>

- HJUMAN RAJTS FOR ČCHILDREN (manušikane nijamia bašo čhave)

Sikavin baši Sikavibe Manušikane Nijamia Čhavengje taro 3-12 berša

Saikjerin: O lil si ulavdo ko 10 kotra, sakova si nišankjerdo baši jek principi tari Uniime Naciengiri Deklaracia baši Čhavengere Nijamia. O metodia ko

lil si istemalkjeribaskere ki badanikani edukacia, sociaologia, matematika, historia, arti thaj čhibjakoro treningo.

Štembilime: 1992

HJUMAN SEKJURITI NETWORK (manušikani arakhibaskiri sepetka)

<http://www.humansecuritynetwork.org/>

• HALJOVIBE O MANUŠIKANE NIJAMIA.SIKAVIN

BAŠI MANUŠIAKNI NIJAMENGIRI EDUKACIA

Saikjerin: But sarigutni sikavin trenerengje baši manušikane nijamia,savo athinela pe ko kulturnikano hošipaskoro leibe,upri funda taro manušikane nijamengoro sarigalipe.Saikjerela turli pedagogikane materialia kola ka istemalkjeren pe ki manušikani nijamengiri edukacia sar bašo terne agjaar thaj bašo bare.

Štembilime: 2003, Europakoro Treningoskoro thaj Pučaribaskoro Centari baši Manušikane Nijamia thaj Demokratia,Grac

ISBN 3-214-08322-8

HJUMAN RAJTS EDUKEJŠN ASOSIEJTS-HREA

(manušikani nijamnegiri edukaciakiri asociacia)

• POPULARNIKANI EDUKACIA BAŠI MANUŠIKANE NIJAMIA

24 Participaciakere Misalia baši Fascilitatoria thaj sikavutne

Saikjerin: e treningoskiri sikavin si kjerdi baši biformalnikani edukacia koja athinela ko džuvljengere thaj čhavengere teme ja bukja, respekti bašo garvasijalipe thaj fer nijamina,linkoja maškar manušikane nijamia thaj džovapialipa, tamiribe dizutnengoro sasointnipe, mujalkjeribe o prejudicie (stereotipia), informacie baši takatibe thaj avera. E sikavinakere uče participaciakere metoda šaj te oven adaptirime kori aver čhaneste lačhariba thaj kulture thaj džikana si kjerdi baši popularnikani edukacia, ola sine kamijabale istemalkjerde ko programe baši formalnikani edukacija thaj agjaar.

Štembilime: 2000

ISBN: 0-9706059-0-0

Internet: <http://www.hrea.org/pubs/claude00.html>

- HJUMAN RAJTS EDUKEJŠN RISORS BUK

(manušikane nijamengoro edukaciakoro haingeskoro lil)

Saikjerin: Sarigutni. Maškardžijaneskiri legarin savi saikjerela o drom kori Manušikane Nijamengee Edukaciakere organizacie thaj aktivipa, thaj dikhiba baši manušikane nijamengere kursia thaj treningoja dende buvleste ko sumnal, notikjerdi bibliografia baši manušikane nijamengiri literature thaj patrin taro nekobor agencie.

Štembilime: 2000

Internet: <http://www.hrea.org/pubs/elbers00.html>

HJUMAN RAJTS INTERNET-HRI (<http://www.hri.ca/>)

- VASTESKOROLIL BAŠI MANUŠIKANE NIJAMENGIRI EDUKACIA

Saikjerin: i publikacia si štembilime ko serie edukacia baši manušikane nijamia. Oj dela e sikavutnengje informacie bašo hainga thaj aktivipa baši terbijatkjeribe i kultura thaj manušikane nijamia.

Štembilime: 2000

Internet: <http://www.hri.ca/publications/new/hreduhandbook/>

AVER ISTEMALKJERIBASKERE INTERNET LINKOJA

Council of Europe - Youth:

http://www.coe.int/T/E/Cultural_Co-operation/Youth/

UNICEF-Compendium:

<http://www.unicef.org/teachers/compendium/index.html>

Save the Children:

<http://savethechildren.org>

Child Rights Information Network:

<http://www.crin.org>

Human Rights Watch (Children's Rights Division):

<http://www.hrw.org/children/about.htm>

Human Rights Internet (Children's Rights):

<http://www.hri.ca/children>

PUČIBUTNO

Iresarin taro akava pučibutno si te dikhljakjerel o efektia taro AMARE NIJAMIA karte baši sikavibe thaj sikljaribe e čhavengere nijamia. Ponodorigate, amen sijam interesirime baši tumare gdnipa taro individualnikane riga taro sikavibe e čhavengere nijamia. Nane čačutno ja bičačutno džovapi ko savo thaj te si pučibe.
TUMARI PHUV.

- Umdinena li kaj si tumen čaljaribaskoro džanlipe baši akala maškardžijaneskere instrumentia baši čhavengere thaj manušikane nijamia?

Konvencia baši Čhaveskere Nijamia

Oja Na

Univerzalníkani Deklaracia bašo Manušiakne Nijamia

Europakiri Konvencia baši Manušikane

Nijamia thaj Fundavne Tromalipa

I resarin taro avutne vakjeriba si te sikljova baši tumare dikhiba ko turli faktoria khedime baši čhavengere thaj manušikane nijamia.

Drabaren sakova vakjeribe thaj alusaren o džovapi ki kolumna savi si jekhajak tumare dikhibaja bašo vakjeribe.

- E čhavengere thaj manušikane nijamia si o soduj džanle ko sakodiveskoro dživdipe thaj ki sikljovni.

Me zuraleste haljovava man *Haljovava man*

Na haljovava man *Zuraleste na haljovava man*

- E čhavengere thaj manušikane nijamia si idelanikane. Ola našti te oven ikjerde ko sakodiveskoro dživdipe thaj sikljovni.

Me zuraleste haljovava man *Haljovava man*

Na haljovava man *Zuraleste na haljovava man*

- E čhavengere thaj manušikane nijamia si luksuznikane thaj salde o barvale phuvja šaj te ikjeren olen ko čači. O čorore phuvja našti te ikjeren olen ko čači.

Me zuraleste haljovava man *Haljovava man*

Na haljovava man *Zuraleste na haljovava man*

- O sikavutne respektirinena e siklengoro umdibe thaj takatinena olen te vakjeren pire dikhiba ko klaseskoro ikjeribe

Me zuraleste haljovava man *Haljovava man*

Na haljovava man *Zuraleste na haljovava man*

- Umdinena li kaj o karte si šukar sikavibaskoro halati te stimulirinen pe o čhave bašo sikljovibe čhavengere nijamia?

Oja   Na

- Umdinena li kaj o sikle sine stimulirime taro teme kola direktnikane si sdresirime kori lende(individualnikano nijami) ja kaj ola mangena akava sikavibaskoro metodi)

Alusaren salde jek džovapi.

O sikle sine stimulirime e temaja (individulanikano nijami) kole amen sikavgjam.

O sikle sine avgo entuzijastia baši sikavibaskoro metodi.

O sikle arakhle interesnikano o soduj sar o teme kola sine sikavde thaj agjaar o sikavibaskere metodia.

- Hramonen 3 nijamia ja aktivipa kola si bahankjerde ko karte, a kola sine majšukar dodžakjerde taro čhave. Soske?

a) Soske?

b) Soske?

c) Soske?

- Kola forme taro čelalipe si sakodiveskere ko tumaro sikljovnakoro trujalipe?

Alusaren jek ja majbut džovapia:

a) akušipe

b) verbalnikano čelalipe

c) badanikano čelalipe

d) Aver(anavkjerer):

- Ikjerela li tumari sikljovni sama baši toleranciakere teme?

Oja   Na

- Sine li o sikle pendžarde e čhavengere nijamencar angleder o proekti AMARE NIJAMIA te ovel ikjerdo?

Na (nijekhl) oja (sa o nijamia) harneste (salde nesave taro nijamia)

- Pala ko individualnikane aktivipa,pendžarena li o sikle e nijamengoro phagipe ja šaj te vakjeren esavki čhipota?

Na (nijekhl) oja (sa o nijamia) harneste (salde nesave taro nijamia)

Kola si o majdžanle efektia taro istemalkjeribe o karte AMARE NIJAMIA?
Alusaren salde jek alusarin taro ničë

• Ko sakodiveskere maškarakcie, o sikle pendžarela o phagipe taro nijamia kola generalnikane si senzitivnikane ko teme baši čhavengere nijamia.

Me zuraleste haljovava man *Haljovava man*

Na haljovava man *Zuraleste na haljovava man*

• O sikle majbut šunena baro numero forme taro turlipe thaj ulavibe ko lengoro socilanikano trujalipe.

Me zuraleste haljovava man *Haljovava man*

Na haljovava man *Zuraleste na haljovava man*

• Alusaribaja o karte, o sikle siklile te dikhen o manušikane nijamia ko kritikano čhani thaj na istemalkjerenena olen salde baši lengoro šukaripe.

Me zuraleste haljovava man *Haljovava man*

Na haljovava man *Zuraleste na haljovava man*

• Alusaribaja o karte, o sikle ule majsenzitivnikane kori respekti baši manušikane nijamia taro majhari samakere grupe (čhave specialnikane zarurencar, čhave taro čorore familie)

Me zuraleste haljovava man *Haljovava man*

Na haljovava man *Zuraleste na haljovava man*

• Istemalkjeribaja o karte, aljum dži džanlipa kola ka pomaškaren mangje ko esavke proektengiri implementacia bašo manušikane nijamia

Me zuraleste haljovava man *Haljovava man*

Na haljovava man *Zuraleste na haljovava man*

• Mangena li te len džipherdo treningo te sikvane thaj dersiden e čhaven baši manušikane nijamia?

Oja Na

Te vakjergjen oja, džovapiden ko akava pučibe:

• Ko save umala taro sikavibe thaj sikljovibe e čhaven bašo manušikane nijamia bi mangena sine te šukarkjeren tumaro džanlipa?

Alusaren tumare džovapia

Saikjerina baši sikavibe thaj sikljovibe e čhaven bašo manušikane nijamia

Sikavibaskere thaj sikljovibaskere forme thaj metodia

bašo čhavengere thaj manušikane nijamia

Barabarbutikjeribe maškar o sikavutne ko planiribe thaj

ikjeribe dersia bašo čhavengere thaj manušikane nijamia

- Mangena li te len than ko treningoja nišankjerde baši sikavibe thaj sikjlovibe I tolerancia?

Oja Na

Te džovapidengjen oja, džovapikjeren akava pučibe.

- Ko save umala taro sikavibe tolerancia mangena te len tumaro džanlipe?

Rotakjeren odova džovapi so si tumengje majčačo!

Saikjerin bašo sikavibe thaj sikjlovibe tolerancia

Metodia baši sikavibe thaj sikjlovibe tolerncia

Oven but saste bašo tumaro ulavdo vakti baši džovapikjeribe
o pučibutno baši sikavibe thaj sikjlovibe e čhavengere
nijamia istemalkjeridnor o karte AMARE NIJAMIA.

Bičhalen tumare džovapia ki akaja adresa:

Mitja Sardoč, Educational Research Institute, Gerbičeva 62,
1000 Ljubljana, SLOVENIA

RAŠTRE PARTICIPANTIA KO OSCE

- Albania
- Andora
- Austria
- Belarusia
- Belgia
- Bosna thaj Hercegovina
- Bugaria
- Čehia
- Danemarka
- Ermenia
- Estonia
- Finlanda
- Francja
- Germanija
- Grcija
- Gruzija
- Holandija
- Hungarija
- Irlandija
- Islandija
- Italija
- Kanada
- Kazahstan
- Khoranipe
- Kipar
- Kirgistan
- Kroatija
- Latvija
- Lihtenštajn
- Litvanija
- Luksemburg
- Moldavija
- Monako
- NJR Makedonija
- Norveška
- Polonija
- Portugalia
- Romanija
- Rusija
- San Marino
- Slovakiya
- Slovenija
- Srbija thaj Montenegro
- Sumnali Samudra
- Španija
- Švajcarija
- Švedija
- Tadžikistan
- Turkmenija
- Uniime Amerikakere Raštre
- Uniime Thagarutnipe
- Ukraina
- Uzbekistan

AMARE NIJAMIJA

Si sikavibaskere halita baše čhavorengere nijamengiri edukacija,
bašo čhave taro 10-12 berša.

Ikalutno:

Ministeriumi bašo Avrunne Buka tari Republika Slovenia
Prešernova 25
1000 Ljubljana
Slovenia

Autoria:

Blanka Jamnišek
Liana Kalična
Andreja Barle Laktova
Zoran Pavlovič
Mitja Sardoč

Ilustratori: Matjaž Schmidt

Dizajn: Jaša Schmidt

Ljubljana, 2005